

บทที่ 4

การเล่นในโลกของหนูน ข้าวเจ้าและเนปาล

การวิเคราะห์การเล่นเป็นสิ่งที่ท้าทาย เนื่องจากการให้ความหมายของการเล่นเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล มีความซับซ้อน ต้องอาศัยการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้ให้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง จึงจะทำให้สามารถเข้าใจการเล่นของแต่ละคนได้ ประกอบกับการเล่นเป็นสิ่งที่ยากจะอธิบาย แม้ว่าจะมีผู้ทำการศึกษาการเล่นและได้สรุปลักษณะของการเล่นไว้หลายประการแล้วก็ตาม (Rubin et al, 1983 อ้างใน Parham, 1997; Burke, 1998; Bundy, 1991) จากการที่ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลมาถอดความ วิเคราะห์ตีความเพื่อเข้าใจการเล่นของเด็กสมองพิการในงานวิจัยนี้ ร่วมกับการสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิดเช่น ในคลินิกหรือห้องฝึก และที่บ้านของเด็ก เพื่อทำความเข้าใจว่า การเล่นสำหรับเด็กสมองพิการกลุ่มที่ทำการศึกษานี้เป็นอย่างไร ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามดังกล่าวได้ประเด็นเกี่ยวกับลักษณะการเล่นของเด็กสมองพิการ คือ “เด็กอยากเล่นและเป็นผู้เล่น” และ “ฝึกฝนปนการเล่น”

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเข้าไปสู่การนำเสนอประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์การเล่นผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยขอเปิดเนื้อหาบทที่ 4 นี้ด้วยการเล่าถึงพื้นฐานชีวิตของครอบครัว และตัวเด็กแต่ละคนที่เข้าร่วมการวิจัยผ่านการเล่าเรื่องราวสั้น ๆ ที่ผู้วิจัยได้เรียบเรียงผ่านประเด็น “แรกรู้จักและเริ่มต้นเข้าสู่โลกของหนูน ข้าวเจ้าและเนปาล” เพราะได้เรียนรู้ว่าการวิเคราะห์การเล่นไม่สามารถแยกออกจากองค์ประกอบส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมได้ ผู้วิจัยยังได้อธิบายถึงเหตุผลที่ทำการคัดเลือกเด็กเข้าร่วมงานวิจัยและบริบทของเด็กแต่ละคน ร่วมกับอธิบายสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมของเด็กเพื่อให้มีความเข้าใจตัวตนของเด็กแต่ละคนและงานวิจัยนี้ได้ดีขึ้น

แรกรู้จักและเริ่มต้นเข้าสู่โลกของหนูน ข้าวเจ้าและเนปาล

หนูน

ครั้งแรกที่ผู้วิจัยได้เจอน้องหนูนเป็นวันที่น้องเข้ามาในห้องการรักษากิจกรรมบำบัดเด็ก ตามการนัดของผู้บำบัดในเวลา ก่อน 11.00 น. ซึ่งเป็นเวลานัดรับรักษาเล็กน้อย น้องหนูนเป็นเด็กชายผิวขาวตัวเล็ก หน้าตาน่ารัก พี่เลี้ยงอุ้มเข้ามาในห้อง หนูนเป็นเด็กจ้ออ่ย ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตว่า หนูนจะพูดคุยกับคนที่สนิทเท่านั้น เมื่อพบกันครั้งแรกกับผู้วิจัย น้องจึงได้แอบมองและแอบยิ้ม เมื่อ

ผู้วิจัยทักทายหนูนได้แต่ยิ้ม ไม่ยอมไหว้สวัสดีจนคุณแม่ต้องเตือน หลังจากทักทายทุกคนในห้องฝึกแล้ว หนูนเริ่มเล่นของเล่นที่วางอยู่รอบตัวอย่างกระตือรือร้นเห็นได้ชัดว่า เป็นช่วงเวลาที่น้องเพลิดเพลินกับการเล่น น้องเล่นของเล่นสลับกันไปมา พร้อมกับพูดคุยโต้ตอบกับผู้บำบัดที่คุ้นเคยกัน และยอมทำตามเงื่อนไขที่ผู้บำบัดตั้งขึ้นเพื่อให้ได้เล่น แม้ว่าจะเป็นการใช้มือขวาที่ไม่ถนัดเลย เมื่อผู้บำบัดที่ให้การรักษาหนูนอีกท่านหนึ่งเดินเข้ามาพูดคุยกับหนูนว่า “เข้าห้องโอที” [ห้องรักษาทางกิจกรรมบำบัด: ผู้วิจัย] สนุกเชียวนะ” คุณแม่ตอบกลับไปว่า “ห้องไหนมีของเล่น หนูนชอบทั้งนั้นแหละ” เมื่อผู้วิจัยเข้าไปคุยกับคุณแม่ จึงได้เห็นถึงพลังความทุ่มเทของคุณแม่ในการทำทุกวิถีทางในการฟื้นฟูน้อง คุณแม่เล่าถึงกิจกรรมการฝึก การเสาะแสวงหาวิธีการ อุปกรณ์ที่ช่วยพัฒนาความสามารถของน้องได้ ซึ่งคุณแม่พร้อมและเต็มใจที่จะทำเพื่อน้อง ขณะที่พูดเวลาที่คุณแม่มองน้องแสดงถึงความรักที่แม่มีให้ลูกอย่างเต็มเปี่ยมที่พร้อมจะทำทุกอย่างเพื่อลูกได้ เมื่อคุณจากการที่คุณแม่ได้แสดงออกถึงความพยายามทุกอย่างที่จะให้หนูนได้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น คุณแม่ทุ่มเทแรงกายแรงใจให้แก่หนูนอย่างแท้จริง เมื่อผู้วิจัยเข้าไปทาบตามให้เข้าร่วมวิจัย คุณแม่ตอบรับทันทีโดยบอกว่ามีความยินดีในการถ่ายทอดเรื่องราวของหนูนเพราะคุณแม่จะยินดีมากหากเรื่องราวของครอบครัวตนเองจะเป็นประโยชน์แก่การให้บริการแก่เด็กกลุ่มนี้ อย่างไรก็ตามจากที่ได้พูดคุยกับคุณแม่ เมื่อแรกที่ทราบว่าลูกมีปัญหา นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ย่ำแย่ ทุกข์มาก คุณแม่ได้พยายามอย่างเต็มที่ในการนำคำแนะนำการบำบัดไปใช้เพื่อช่วยให้มีแนวทางในการดูแลลูกได้ดีขึ้น ร่วมกับการแสวงหาวิธีการอันจะทำให้ช่วยลูกให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

ตอนที่หนูนเล็ก ๆ เราก็สงสัยว่าจะมีอะไร [ความผิดปกติ: ผู้วิจัย] เพราะเค้าพัฒนาการช้า จนอายุเก้าเดือนถึงได้รู้แน่ ๆ แล้วก็เริ่มมาฝึก ตอนแรกเครียดมากเลยนะที่ลูกเป็นแบบนี้ [เด็กสมองพิการ: ผู้วิจัย] เราเครียดมากเรื่องลูก ยังบอกพ่อเค้าว่าให้เราไปทำงานหาเงินยังจะดีซะกว่า แต่ก็นั่นแหละเราต้องช่วยลูกเราใช่ไหมล่ะ ตอนแรกไม่รู้ว่าทำอะไรยังไง ใครให้ทำอะไร ยังไงเราทำหมดทุกอย่าง อยากให้หนูนดีขึ้น ไปฝึก โลกโคมเมท² ก็ไปนะ ให้ครูไปสอนเพิ่มที่บ้าน พาไปว่ายน้ำ ไปเล่น ถ้าไปฝึกที่โรงพยาบาลเค้าก็ฝึกดีนะ เค้าก็สอนให้เรา

¹ โอทีเป็นคำย่อที่ใช้เรียกวิชาชีพกิจกรรมบำบัด มาจากภาษาอังกฤษ Occupational Therapy

² โลกโคมเมท หรือ Lokomat เป็นหุ่นยนต์ที่ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยในการฝึกเดิน มีหลักการทำงานโดยสังเขปคือ หุ่นยนต์จะช่วยกำหนดจังหวะการเดินให้แก่ผู้ป่วยตามที่นักกายภาพบำบัดกำหนด โดยจะค่อย ๆ เคลื่อนขาของผู้ป่วยตามจังหวะการเดินของคนปกติ หาก และจะค่อย ๆ ลดระดับของแรงบิดที่ข้อต่อเพื่อให้ผู้ป่วยพัฒนาการเดินได้ดีขึ้นโดยลำดับ (สมาคมวิชาการหุ่นยนต์แห่งประเทศไทย อ้างใน Lokomat [Online], Available: <http://www.hocoma.ch/produkte/lokomat/> [2009, November 16])

ฝึกอย่างที่เราใช้ซะ แต่ถ้าไปฝึกข้างนอกอย่างที่เราพาไปเอง เราก็พยายามจำสิ่งที่อาจารย์ [อาจารย์แพทย์เจ้าของไข้: ผู้วิจัย] บอก แล้วก็นักกิจกรรมบำบัดบอกว่าต้องใช้มีอนะ นักกายภาพบำบัดบอกว่าต้องใช้ชานะ เราก็พยายามหากิจกรรมที่เราทำแล้วมัน ได้ใช้ทุกส่วน

ผู้วิจัยจึงได้เลือกคุณแม่น้องหนูนเป็นอีกคนหนึ่งที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลลูกสมองพิการซึ่งตลอดระยะเวลาของการเข้าร่วมงานวิจัยนี้ คุณแม่ให้ข้อมูลในเชิงลึกที่เป็นประโยชน์กับงานวิจัยนี้เป็นอย่างมาก

จากการได้ไปสัมภาษณ์คุณแม่ที่บ้านพบว่า น้องหนูนอยู่กับครอบครัวซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ พี่สาว ตัวเด็กเองและพี่เลี้ยง อาศัยอยู่ในบ้านสองชั้นหลังใหญ่ มีพื้นที่รอบบ้านไว้สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ทั้งจักรยานรอบ ๆ บ้าน มีสวนหินซึ่งเป็นที่ ๆ น้องหนูนมักปีนหน้าต่างเดี่ยว ๆ ออกมาเล่น ภายในบ้านตกแต่งอย่างสวยงาม ที่น่าสังเกตคือ บริเวณห้องโถงใหญ่ชั้นหนึ่งมีเบาะปูอยู่ที่พื้นซึ่งเป็นที่สำหรับให้น้องหนูนทำกิจกรรมการฝึกกระตุ้นพัฒนาการและเป็นที่นั่งน้องหนูนมักใช้นั่งเล่น บนเบาะมีของเล่น 4 - 5 ชิ้น เป็นของเล่นที่ใช้ฝึกทักษะการใช้มือและสสัมผัสพื้นระหว่างตากับมือ ที่สำคัญที่สุดที่คุณแม่บอกคือเป็นของเล่นที่หนูนชอบเช่น ค้อนตอกลูกกลม เกมสไลด์เสียบมิด บอร์ดเสียบหมุด เป็นต้น คุณแม่บอกว่าที่ห้องเก็บของมีของเล่นอีกมาก คุณแม่ชื่อของเล่นหลายอย่างตามที่เห็นนักกิจกรรมบำบัดใช้และค้นหาของเล่นที่คิดว่าเหมาะกับน้องตามเว็บไซต์

ของเล่นที่เราชื่อเยอะมากเลยนะ เห็นอะไรก็ซื้อตามในห้องครัว [ห้องกิจกรรมบำบัด: ผู้วิจัย] มีอะไรเรามีหมดเลย ของเล่นที่บ้านเยอะมากเลยนะ ไม่รู้จะบอกยังไง ก็เป็นของเล่นที่เสียบ ๆ ที่มีมิด แล้วก็ตัวตอก อยู่บ้านบางที่เราเข้าไปดูในเน็ต [อินเทอร์เน็ต: ผู้วิจัย] สั่งชื่อของเล่นในนั้น

ตั้งแต่อายุประมาณ 3 – 4 เดือนคุณแม่เริ่มสังเกตเห็นความผิดปกติของน้องว่าอาจจะมีพัฒนาการล่าช้า แม่พาไปพบแพทย์แต่ยังไม่ได้รับการวินิจฉัย จนกระทั่งอายุ 9 เดือน แพทย์ได้วินิจฉัยว่าเป็นเด็กสมองพิการชนิดครึ่งซีก³ ดังที่แม่กล่าวว่า “ก็จริง ๆ ก็สังเกตมานานแล้ว คือเค้ามีพัฒนาการล่าช้า คือพยายามบอกหมดแล้ว จนเดือนที่เค้า หมอเด็กเค้าถึงส่งมาที่นี่ [สาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็ก: ผู้วิจัย]” ผู้วิจัยทำการสอบถามต่อว่าแม่สังเกตเห็นอะไรที่ทำให้ทราบว่าน้องหนูน

³ เด็กสมองพิการชนิดครึ่งซีกเป็นกลุ่มอาการชนิดหนึ่งของสมองพิการ โดยจะมีความผิดปกติของร่างกายและแขนขาด้านใดด้านหนึ่ง (Levitt, 2010)

จะมีพัฒนาการที่ล่าช้า “ก็คืออย่างที่เค้าจะต้อง อย่างประมาณเด็กสามสี่เดือน เค้าต้องคว่ำต้องอะไรแล้ว แต่เค้าไม่ทำ ยังทำอะไรไม่ได้เลย” หลังจากได้รับการวินิจฉัย เด็กเข้ารับการบำบัดรักษาที่สาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กตั้งแต่อายุได้ 11 เดือนจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เด็กได้รับโปรแกรมการรักษาทางกายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัดสัปดาห์ละ 2 ครั้ง มาเป็นเวลา 7 เดือนอย่างต่อเนื่องครอบครัวนี้มีสมาชิก 5 คนประกอบด้วย พ่อ ทำอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน แม่เป็นแม่บ้าน ลูกสาวคนโตอายุ 4 ปีและลูกชายคนเล็กคือ น้องหนูนุที่ขณะที่เข้าร่วมงานวิจัยอายุได้ 1 ปี 6 เดือนและพี่เลี้ยงซึ่งเลี้ยงเด็กตั้งแต่แรกเกิด

ครอบครัวให้โอกาสเด็กในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งการทำกิจกรรมสันตนาการ ไปงานเลี้ยงอย่างเช่น งานวันเกิดญาติพี่น้องหรือคุณแม่พาไปจี่จี่กรยานรอบหมู่บ้าน ข้อมูลจากผู้ปกครองแสดงให้เห็นถึงการให้โอกาสเด็กในการเรียนรู้โดยจะให้เด็กได้ออกนอกบ้านไปทำกิจกรรม “น้องหนูนุจะชอบให้พาไปจี่จี่กรยาน ชอบออกข้างนอก ก็จะมีพี่เลี้ยงบ้าง เราบ้างพาออกไป ถ้าออกไปเค้าจะดีใจ ชี้ออกไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เวลาเจอใครผ่านมาเค้าก็จะยิ้มทักเค้าไปทั่วแหละ” รวมถึงการเล่น เด็กสามารถร้องของออกมาเล่น เล่นของเล่น ปีนป่ายบันไดหรือทำกิจกรรมอย่างอื่นได้อย่างอิสระ ผู้ดูแลเพียงแต่คอยระวังอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นเท่านั้น รวมทั้งครอบครัวยังให้การสนับสนุนให้หนูนุได้มีโอกาสในการเล่นเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการที่พาน้องไปเล่นที่สนามเด็กเล่น การซื้อของเล่นให้และอนุญาตให้เล่นได้ตามใจชอบ และที่สำคัญคนในครอบครัวที่ให้เวลาในการเล่นร่วมกับน้องอย่างสม่ำเสมอ เช่น คุณพ่อหลังจากกลับจากที่ทำงานจะมาเล่นกับหนูนุและพี่สาว

ข้าวเจ้า

ข้าวเจ้าเข้ารับการรักษาทางกิจกรรมบำบัด โดยที่คุณพ่อเป็นผู้พามา คุณพ่อเป็นสื่อกลางในการพูดคุยระหว่างข้าวเจ้ากับคนอื่น ๆ ทำให้น้องสามารถสื่อสารกับคนอื่นได้ การที่คุณพ่อมีความพยายามในการสื่อสาร เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ข้าวเจ้าต้องการและตอบสนองได้อย่างทันที เป็นสิ่งที่สะดวกใจให้ผู้วิจัยสนใจน้องข้าวเจ้าและครอบครัว เมื่อทบทวนให้เข้าร่วมการวิจัยคุณพ่อยินดีให้ความร่วมมือโดยไม่ลังเลทำให้ผู้วิจัยตัดสินใจที่จะให้ข้าวเจ้าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยนี้

เมื่อทราบว่าลูกมีพัฒนาการล่าช้า ครอบครัวของน้องข้าวเจ้าได้ตัดสินใจร่วมกันในการทุ่มเทเอาใจใส่ต่อการบำบัดที่น้องข้าวเจ้าจะต้องได้รับโดยคุณพ่อได้ลาออกจากงานในบริษัทแห่งหนึ่งเพื่อมาดูแลและเป็นผู้รับผิดชอบพาข้าวเจ้ามารับการกระตุ้นพัฒนาการโดยเฉพาะ โดยมีคุณแม่ซึ่งยังทำงานในตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงานแห่งหนึ่งจะดูแลลูกในช่วงเวลาว่าง คุณพ่อก็อุปนิสัยอ่อนโยนและให้ความร่วมมือในการพาน้องข้าวเจ้ามารับการกระตุ้นพัฒนาการอย่างสม่ำเสมอ ทั้ง

พ่อและแม่ให้การดูแลเอาใจใส่น้องข้าวเจ้าอย่างดี ให้ความร่วมมือในการกระตุ้นพัฒนาการที่บ้าน ตามโปรแกรมผู้บำบัดให้ และพยายามค้นหาหาสถานที่ หรือวิธีการรักษาใหม่ ๆ มาใช้ในการบำบัด เด็กอยู่เสมอ คุณพ่อได้ค้นหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและพบว่ามีการรักษาด้วยวิธีการใช้ออกซิเจนบริสุทธิ์แรงดันสูง⁴ ที่โรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งจึงได้พาน้องไปเข้ารับการรักษา และพาไปรับบริการที่สถาบันที่เปิดรับกระตุ้นพัฒนาการเด็กของเอกชน

น้องข้าวเจ้าเป็นเด็กชาย ผิวขาวหน้าตาน่ารัก ก่อนข้างจะมีรูปร่างสูงใหญ่กว่าเด็กในวัยเดียวกัน นิสัยร่าเริง ยิ้มง่าย ข้าวเจ้าได้รับการวินิจฉัยโรคสมองพิการชนิดผสม มีอาการเกร็งร่วมกับการอ่อนแรง ได้รับการวินิจฉัยว่ามีภาวะสมองพิการเมื่ออายุ 6 เดือน แต่พ่อสังเกตเห็นความผิดปกติเมื่ออายุ 3 เดือนเนื่องจากเห็นว่าน้องข้าวเจ้ายังชันคอไม่ได้ ดังเช่นที่คุณพ่อเล่าว่า “ช่วงแรก ๆ ยังไม่รู้...แต่มาสังเกตตอนที่น้องอายุได้ 3 เดือน แล้วเค้ายังไม่ตั้งคอ เลยมาปรึกษาคุณหมอ พอตีว่าตอนนั้นน้ำหนักน้องเค้าเยอะแล้วก็ตัวใหญ่ คุณหมอมเลยให้ดูถึง 6 เดือน คุณหมอมประเมินว่าเป็น [เด็กสมองพิการ: ผู้วิจัย]” ข้อมูลจากคุณพ่อทำให้ทราบว่าน้องข้าวเจ้ามีระดับพัฒนาการทางร่างกายเทียบเท่ากับเด็กอายุ 4 เดือน สามารถสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการใช้ภาษาท่าทาง แสดงอารมณ์พอใจ ยิ้มหัวเราะได้ หลังจากที่ได้รับบริการวินิจฉัยโรคเมื่ออายุได้ 6 เดือน พ่อได้เริ่มพาน้องข้าวเจ้ามารับการรักษาทางเวชศาสตร์ฟื้นฟูโดยวิธีการทางกิจกรรมบำบัด กายภาพบำบัดมาตลอด โดยมารับการรักษาที่สาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กศิริราชเป็นจำนวน 3 ครั้งต่อสัปดาห์ (รับการรักษากิจกรรมบำบัดจากสถาบันกระตุ้นพัฒนาการของเอกชนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง) ทั้งการฝึกกระตุ้นพัฒนาการ การกระตุ้นการคลุกคลีจากนักกิจกรรมบำบัดซึ่งเป็นเทคนิคการส่งเสริมทักษะในการบริโภค โปรแกรมการบำบัดสำหรับข้าวเจ้าคือ การฝึกเคี้ยวอาหาร ฝึกกลืน การออกกำลังกายในน้ำ (Hydrotherapy)⁵ ผลการรักษาน้องข้าวเจ้ามีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งทางร่างกายน้องสามารถชันคอได้ดีขึ้น เคี้ยวอาหารได้เอง จนปรับมารับประทานอาหารอ่อนได้ การรับรู้ดีขึ้นมีความสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ครอบครัวนี้อาศัยอยู่ในแฟลตสวัสดิการของหน่วยงานรัฐแห่งหนึ่ง ประกอบด้วยห้องนอน ห้องน้ำ และห้องโถงของบ้านที่ครอบครัวยังใช้เป็นทีวางของใช้ของข้าวเจ้าไว้ ไม่ว่าจะเป็นที่นอน เก้าอี้นั่งพิเศษ และของเล่นที่คุณพ่อสะสมไว้ก่อนที่ข้าวเจ้าจะคลอด ของบางอย่างเป็นสิ่งที่คุณพ่อยังไม่

⁴ การรักษาด้วยออกซิเจนแรงดันสูง (Hyperbaric Oxygen Therapy) หมายถึงการรักษาโดยให้ผู้ป่วยหายใจเอาออกซิเจน 100% ภายในห้องปรับบรรยากาศความกดดันสูง (Hyperbaric chamber) การรักษาด้วยวิธีนี้ทำให้ออกซิเจนสามารถละลายสู่ของเหลวในเลือดได้ดีขึ้น (สถาบันเวชศาสตร์การบีนกองทัพอากาศ อ่างใน การรักษาด้วยออกซิเจนแรงดันสูง ([online], available: <http://www.iam.rtaf.mi.th/inbex> [2010, March 19])

⁵ เป็นการออกกำลังกายในน้ำ โดยอาศัยแรงพยุงมาช่วยลดแรงที่กระทำกับข้อ (Levitt, 2010)

สามารถเล่นได้ เช่น ม้าโยก ลูกฟุตบอล หุ่นยนต์ นอกนั้นเป็นของเล่นที่ใช้ในการฝึก กระตุ้นความสนใจให้ข้าวเจ้า เช่น แท่งไม้ ตุ๊กตาที่เคลื่อนไหวได้ กระพรวน เป็นต้น ยังมีสัตว์เลี้ยงคือ แมวอีก 2 ตัว เป็นแมวพันธุ์เปอร์เซียตัวใหญ่ขนยาว ที่มีอายุมากกว่าข้าวเจ้า คุณพ่อบอกว่าทั้งหมดเป็นที่เลี้ยงและเพื่อนของข้าวเจ้าและคุณพ่อยังบอกว่าสัตว์เลี้ยงในบ้านนี้ทำหน้าที่อยู่เป็นเพื่อนยามเวลาที่ไม่มียุคุณพ่ออยู่ด้วย

ที่บ้านจะมีแมวอยู่สองตัวเป็นพันธุ์เปอร์เซีย ชื่อข้าวเหนียวกับข้าวฟ่าง เลี้ยงมาตั้งแต่ก่อนข้าวเจ้าเกิด เขาก็เลยอยู่ด้วยกันตลอด ข้าวเจ้าเค้าจะชอบเล่นกับแมว ถ้าเดินผ่านมาก็จะมองตาม ชอบกอด คีงขนอะไรอย่างนี้ครับ สองตัวนี้เค้าเป็นที่เลี้ยงข้าวเจ้าเวลาพ่อไม่อยู่ก็จะเรียกให้เค้ามาอยู่กับน้อง ข้าวเจ้าก็จะไม่ร้องถ้าพี่ข้าวเหนียวมาอยู่ด้วย

ในครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และข้าวเจ้า และยังมีคุณยายที่แวะเวียนมาดูแลข้าวเจ้าสลับกับกลับไปดูแลบ้านตัวเอง พ่อแม่ให้ความร่วมมือในการทำตามโปรแกรมการรักษาที่บ้านเป็นอย่างดี โดยเห็นจากผลของการดูแลที่ข้าวเจ้าไม่มีภาวะข้อติดหรือมีแผลกดทับ แม้ว่าจะไม่สามารถพลิกตะแคงตัวเองได้ รวมทั้งในการทบทวนโปรแกรมคุณพ่อสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว

เนปาล

เด็กชายเนปาลอายุ 3 ปี 3 เดือน มีผู้ดูแลหลักคือ คุณพ่อ ประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งจะขายของในวันเสาร์ อาทิตย์ ทำให้มีเวลาดูแลลูกในช่วงวันธรรมดา เนปาลอาศัยอยู่ต่างจังหวัด เดินทางมารับการฝึกเป็นประจำทุกสัปดาห์ แม่ทำงานในกรุงเทพจึงต้องเดินทางไปกลับทุกวัน ร่วมกับต้องดูแลน้องทำให้ไม่มีเวลาดูแลเด็กมากนัก พ่อจึงทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเป็นหลัก ครอบครัวนี้ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ตัวเด็กเองและน้องชายอายุ 8 เดือน มีบ้านของตายายและน้าอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้ตายายเข้ามาช่วยเหลือในการดูแลเด็กในบางครั้ง และมีลูกพี่ลูกน้องที่มีอายุใกล้เคียงกับเด็กมาเล่นด้วย ส่วนครอบครัวของปู่ย่าอยู่ห่างจากบ้านของเด็กไม่มากนักทำให้สามารถช่วยเหลือในการดูแลเด็กได้เช่นเดียวกับครอบครัวของตายาย

น้องเนปาลมีปัญหาสุขภาพตั้งแต่แรกเกิด มีภาวะหยุดหายใจในเด็กแรกเกิด (Apnea of prematurity)⁶ ต้องพักรักษาตัวในโรงพยาบาลตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งอายุ 4 เดือนจึงได้กลับบ้าน จนกระทั่งปัจจุบัน เนปาลยังต้องได้พ่นยาขยายหลอดลมทุกวัน และมีการติดตามผลการรักษาจากแพทย์ตลอด คุณพ่อสังเกตเห็นว่าน้องมีพัฒนาการช้าเมื่ออายุได้ประมาณขวบกว่า ๆ ดังที่เล่าว่า “พอน้องเริ่มโตหน่อยได้ชักขบกว่า เริ่มสังเกตแล้วว่า เคี้ยวไม่คลาน ไม่คืบ เหมือนเด็กคนอื่นเค้า ก็พยายามถามหมอนะครับ” หลังจากที่มาพบแพทย์ แล้วได้รับการวินิจฉัยโรคว่ามีภาวะสมองพิการ พ่อแม่ได้พาเด็กเข้ารับการฟื้นฟูสภาพอย่างต่อเนื่องและนำไปโปรแกรมไปฝึกต่อที่บ้านอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งผ่านไปประมาณ 8 เดือน เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ข้อมูลจากการสังเกตขณะที่ผู้วิจัยได้พบกับน้องเนปาลในห้องฝึกกิจกรรมบำบัดคือ น้องเนปาลสามารถเดินเองได้แม้ว่าจะไม่มั่นคงมากนัก ยังเดินเซ ล้มง่าย รวมทั้งสามารถใช้มือช่วยในการหยิบจับของแบบ Hold grasp⁷ ได้ การเรียนรู้ รับรู้ ดี สามารถพูดจาโต้ตอบ แสดงความต้องการได้ สำหรับกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่บ้านและโรงเรียน ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในครั้งแรกที่ผู้วิจัยได้พบกับครอบครัวนี้ โดยพ่อได้เล่าให้ฟังถึงกิจกรรมในชีวิตประจำวันของน้องเนปาล ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ว่าให้น้องเนปาลไปโรงเรียนเพื่อให้ได้มีโอกาสเข้าสังคมกับเด็กคนอื่น ๆ มากขึ้น เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวในการใช้ชีวิตในสังคมได้

ผมพings่งเนปาลไปโรงเรียนเมื่อ อาทิตย์ก่อนนี้เองครับ โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนเอกชนเล็ก ๆ เด็กไม่มากเท่าไร เค้าไปก็ไม่มีปัญหาอะไรนะ คุณพ่อก็คุยกับคุณครูที่สอนน้องเนปาล เรื่องความแข็งแรงของร่างกายน้องเนปาล การช่วยเหลือตนเอง การเข้า ใช้ห้องน้ำในการขับถ่าย ซึ่งน้องเนปาลสามารถดึงกางเกงขึ้นได้ แต่ถ้าเป็นอี ต้องให้คุณครูช่วย ในการถอด กางเกงนักเรียน ถอด ใส่ถุงเท้า รองเท้า กิจกรรมทางโรงเรียนพาไปทัศนศึกษา น้องเนปาลก็เข้าร่วมกิจกรรมตลอด เช่น ไปเที่ยวแหล่งชุมชน วัด สถานีรถไฟ ก็ไม่ได้มีอุปสรรคอะไร การขึ้นหรือลงรถ คุณครูจะช่วยให้เค้ายึดเกาะแล้วขึ้นลงเอง ไม่ต้องถึงกับอุ้มลง ผมอยากให้น้องเนปาลได้เล่นกับเพื่อน ๆ เป็นการทำให้เด็กปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

⁶ ภาวะที่มีการหยุดหายใจมากกว่า 20 วินาที หรือน้อยกว่า 20 วินาที แต่มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยา ได้แก่ อัตราการเต้นของหัวใจช้า (น้อยกว่า 100 ครั้ง/นาที) และ/หรือ มีอาการเขียว (cyanosis) ความตึงตัวของกล้ามเนื้อลดลง (Committee on Fetus and Newborn, American Academy of Pediatrics, 2003)

⁷ เป็นรูปแบบการหยิบจับแบบหยาบ ไม่สามารถแยกการทำงานแต่ละนิ้วได้

ขณะที่เข้าร่วมงานวิจัยนี้ เเนปาลอาศัยอยู่กับพ่อแม่และน้องชายในบ้านที่เป็นของตนเองซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกับบ้านตายาย ครอบครัวนี้ให้ความร่วมมือในการฝึคดี สามารถมาเดินทางมารับการกระตุ้นพัฒนาการที่สาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กศิริราชได้อย่างสม่ำเสมอทุกอาทิตย์ รวมทั้งการซื้อของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ของเล่นก็จะเหมือนที่ห้องครูนี้อะครบมีพวกเบ็ดตกปลา แท่งไม้สี ๆ ลูกบอลพลาสติกหลากสี รถไฟไม้ให้เค้าใช้มือข้างซ้ายที่ไม่ถนัด ฝึกหยิบจับเพื่อให้ทักษะการใช้มือดีขึ้น นอกนั้นก็จะเป็นของเล่นอย่างอื่นจะซื้อให้คนละอย่าง พี่มีรถยนต์ น้องมีเครื่องบินให้เล่นด้วยกันครับ

เรื่องราวของเด็กทั้งสามถูกถ่ายทอดในเนื้อหา “แรกรู้จักและเริ่มต้นเข้าสู่โลกของหนูน ข้าวเจ้าและเนปาล” เพื่อให้เข้าใจและเห็นภาพชีวิตเด็กแต่ละคนในแต่ละครอบครัว เนื้อหาในส่วนต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอประเด็นที่พบจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการเล่นของเด็กสมองพิการที่อยู่ในความดูแลของผู้ดูแลทั้งสามคน

ลักษณะการเล่น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลและสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กสมองพิการพบว่า เด็กสมองพิการที่ทำการศึกษามีการเล่นได้ตามรูปแบบของตนเอง เด็กค้นหา ปรับวิธีการที่จะเข้าร่วมเล่นและสามารถเป็นผู้เล่นได้ รวมถึงแสดงให้เห็นผ่านการเล่าเรื่องของผู้ดูแลว่าในการเล่นจะมีการฝึกร่วมอยู่ด้วย ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เด็กสมองพิการไม่ว่าจะมีระดับความสามารถเช่นใดเด็กก็ยังเล่น เพียงแต่มีรูปแบบการเล่นที่ต่างกันไปตามความสามารถ หรือบริบทที่แวดล้อมตัวอยู่ เด็กที่มีการสนับสนุนทางสังคม ทั้งสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มีสถานที่เล่นที่ปลอดภัย ผู้ดูแลเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้เด็กเล่นเหล่านี้เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งในการวิจัยนี้พบการสนับสนุนเช่นนี้ในเด็กที่ทำการศึกษา ทำให้เด็กที่แม่เป็นเด็กสมองพิการมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเล่น โดยพบประเด็นย่อยที่จะนำเสนอถึงลักษณะการเล่นของเด็กสมองพิการในการศึกษานี้คือ “เด็กอยากเล่นและเป็นผู้เล่น” และ “ฝึกฝนปนการเล่น” ที่จะสะท้อนให้เห็นคุณลักษณะเฉพาะในการเล่นของเด็กสมองพิการที่แต่ละคนเป็นผู้ที่เลือกทำกิจกรรมนั่นเอง

เด็กอยากเล่นและเป็นผู้เล่น

จากการทบทวนวรรณกรรมทางกิจกรรมบำบัดที่เกี่ยวกับการเล่นในเด็กสมองพิการ พบว่าเด็กสมองพิการส่วนใหญ่มีข้อจำกัดเรื่องการเคลื่อนไหว การรับรู้ การเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการเล่นในแง่ที่ทำให้เด็กขาดความสามารถในการเข้าถึงและสำรวจสิ่งแวดล้อม (Blanche, 1997) ทำให้เมื่อเด็กพบกิจกรรมที่สนใจจะมีอุปสรรคจากความยากลำบากในการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อศักยภาพในการเข้าถึงการเล่น ในงานวิจัยนี้ผู้ดูแลได้เล่าเรื่องราวการเล่นของเด็กทั้งสามคนที่ทำให้เห็นว่าเด็กเป็นผู้เล่นเอง รวมถึงเป็นผู้เลือกของเล่น สถานที่เล่น เพื่อนเล่นเอง โดยมีผู้ใหญ่ที่อยู่รอบข้างทำหน้าที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้เด็กมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเล่น มีความเหมาะสมและไม่เสี่ยงอันตราย ดังเช่นที่น้องข้าวเจ้าได้แสดงให้เห็นในขณะมาที่ห้องกิจกรรมบำบัด น้องไม่สามารถหยิบ คลานได้เอง รวมถึงยังไม่สามารถเอื้อมมือหยิบของได้เอง แต่ทว่าน้องข้าวเจ้าอยากจะทำและพยายามเล่น แต่เนื่องจากไม่สามารถเคลื่อนไหวไปหาของเล่นที่วางอยู่ โดยเฉพาะถ้าเห็นตุ๊กตา เต็นท์ที่ข้าวเจ้าชอบ แต่เด็กคนอื่นที่มารับการกระตุ้นพัฒนาการกำลังเล่นอยู่ ข้าวเจ้าแสดงอาการอยากได้จะเห็นได้จากการที่น้องหันไปมองและพยายามเอื้อมมือไปหยิบของจนมีการเกร็งของร่างกายทั้งตัวจนหลังแอ่น บิดตัวขึ้นมาจากพื้นที่น้องนอนอยู่ แขนจะบิดไปด้านหลัง คอเกร็งบิดไปข้างใดข้างหนึ่งอย่างมาก ขณะที่สังเกตน้องเริ่มร้องไห้ คุณพ่อได้ใช้คำที่น้องรู้สึก “ซัดใจ” ที่ตนเองไม่สามารถเข้าไปหยิบของชิ้นนั้นมาเล่นได้ ดังนั้นเมื่อน้องหันไปมองของเล่น พยายามเอื้อมมือไปและทำเสียงอ้ออหรือเอออออกเป็นจังหวะ ด้วยความที่คุณพ่อเป็นผู้ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด เห็นพฤติกรรมที่เด็กได้แสดงออกมาซ้ำ ๆ อยู่เสมอ ทำให้คุณพ่อเรียนรู้ที่จะเข้าใจและให้ความช่วยเหลือเพื่อให้น้องเล่นของเล่นชิ้นนั้นได้ โดยที่คุณพ่อจะเป็นคนที่ช่วยประคองส่วนต้นแขนเพื่อให้น้องควบคุมมือให้สามารถจับของชิ้นนั้นได้ ซึ่งถ้าจับของนั้นได้ข้าวเจ้าจะดีใจมาก ยิ้มและบางครั้งจะส่งเสียงอ้อแอ้ ทำให้คุณพ่อรู้ว่าน้องชอบของชิ้นนั้น และต่อไปคุณพ่อจะพยายามหยิบของชิ้นนั้นไว้ใกล้ ๆ ข้าวเจ้า แต่ไม่ใช่ทุกครั้งที่ข้าวเจ้าจะชอบของชิ้นเดิม บางครั้งน้องแสดงอาการเบื่อโดยการจะเอาของชิ้นอื่นซึ่งก็จะใช้วิธีเดิมในการสื่อสารให้รู้ และคุณพ่อจะเข้าใจ ตอบสนองน้องได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้มักจะเกิดขึ้นทั้งที่บ้านและช่วงระยะเวลาการฝึกในห้องการรักษา ข้อมูลจากบทบันทึกที่ผู้วิจัยได้จากการสังเกตถ่ายทอดการแสดงความต้องการเล่นของข้าวเจ้า การเป็นผู้เล่นของข้าวเจ้าและวิธีการเล่นกับพ่อของข้าวเจ้า

คุณพ่ออุ้มน้องข้าวเจ้าเข้ามาในห้องการรักษา บนพื้นที่การรักษาที่ยกพื้นสูง ปูเบาะกว้าง
คุณพ่อบางน้องลงกับพื้น เพราะน้องยังนั่งเองไม่ได้ และในท่านอนน้องสามารถใช้มือใน

การทำกิจกรรมได้มากกว่า รอบตัวน้องมีของเล่นวางอยู่หลายชิ้น แต่ชิ้นที่ข้าวเจ้าสนใจอยู่ห่างออกไปประมาณ 1 เมตร เป็นกรู้งกริ้งสีแดงที่ข้าวเจ้าจ้องมองและพยายามเอื้อมไปหยิบ แต่กลับเป็นการทำให้ตัวเองเกร็งมากขึ้น จนตัวบิดหลังแอ่นขึ้นจากพื้นแขนบิดไปด้านหลัง เมื่อหยิบของไม่ได้อย่างที่ตั้งใจ ข้าวเจ้าก็ร้องไห้ จนพ่อต้องหันมา ช่วยหยิบกรู้งกริ้งมาวางไว้ใกล้ ๆ ตัว และบอกลูกว่า ‘ไม่ต้องร้องไห้ ใจเย็น ๆ เดี๋ยวพ่อหยิบให้ข้าวเจ้าอยากได้อันนี้ใช้ไหม’ พร้อมกับส่งกรู้งกริ้งให้ แต่น้องก็ยังหยิบไม่ได้ ทำได้แต่ใช้มือเขี่ย ๆ ให้เกิดเสียงคุณพ่อต้องช่วยจับเหนือข้อมือเพื่อช่วยทำให้น้องกางนิ้วกำได้ เมื่อได้เล่นของเล่น น้องข้าวเจ้าก็ยิ้มอย่างพอใจที่ได้จับแล้วพยายามขยับแขนเพื่อให้เกิดเสียง แต่เล่นได้ไม่นานข้าวเจ้าก็เบื่อ กรู้งกริ้งหลุดมือไป น้องเริ่มหาของเล่นใหม่ เริ่มมองหาของเล่นซึ่งเป็นของเล่นไม้พลาสติกสีเหลืองสดใสที่เวลาถูกบีบคอกจะร้องเสียงดัง ซึ่งเป็นของเล่นที่ข้าวเจ้าเคยเล่นและชอบมากหัวเราะเมื่อพ่อบีบคอกไปแล้ว ไม่ยอมให้พ่อหยุด ถ้าหยุดแล้วให้ทำกิจกรรมอย่างอื่น น้องร้องไห้พ่อก็ต้องเอาไม้มาให้เล่น ผู้ดูแลเด็กคนอื่นบอกว่าให้พ่อไปซื้อไม้ให้ข้าวเจ้าเล่นที่บ้าน แต่พ่อให้ความเห็นว่าถ้ามีที่บ้าน ข้าวเจ้าจะเบื่อ ก็เลยจะให้มาเล่นเฉพาะที่ห้องการรึกษา

จากข้อมูลข้างต้น ข้าวเจ้าแสดงวิธีการที่จะเข้าสู่การเล่น จากการทำที่น้องข้าวเจ้ามีระดับความสามารถในการเคลื่อนไหวเพียงเล็กน้อย โดยที่น้องหันศีรษะไปมาได้ พยายามเอื้อมมือไปหาของแต่ก็ยังไม่สามารถหยิบตามที่ต้องการไม่ได้ การเคลื่อนไหวไม่ราบเรียบ แต่สามารถหาวิธีการที่จะสนุกกับของเล่นนั้น ๆ ได้ ทั้งที่ไม่มีการเคลื่อนไหวไปสู่ของเล่นนั้นเลย แต่ใช้การสื่อสารเพื่อสั่งการให้ผู้อื่นเล่นตามที่ตนเองต้องการผ่านการกระทำจากผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมได้จากการสังเกตขณะที่ข้าวเจ้าเล่นในห้องฝึก แม้ว่าขณะนั้นเองไม่ได้และเอื้อมหยิบของไม่ได้ ข้าวเจ้าทำได้เพียงใช้มือปิดของเล่นให้ขยับเพื่อให้เกิดเสียง เหตุเพราะน้องมีความตึงตัวของกล้ามเนื้อเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดทำให้ไม่สามารถทรงท่าได้ คอไม่แข็ง ทำให้นั่งในเก้าอี้ปรับพิเศษ⁸ ได้ไม่มั่นคง พ่อต้องคอยประคองศีรษะของน้องไว้ ไม่ให้ศีรษะก้มพับลงมา ส่วนแขนของพ่ออีกข้างจับลำตัวน้องให้หลังตรงขึ้นเพื่อแนบกับเก้าอี้จากนั้นใช้เข็มขัดคาดตัวน้องไว้ เนื่องจากข้าวเจ้าจะมีการเกร็งของกล้ามเนื้อแบบเหยียดและแอ่นตัว ซึ่งผลของการเกร็งเหยียดแอ่นของร่างกายอาจทำให้น้องตกลงมาจากเก้าอี้นี้ได้ สำหรับการเคลื่อนไหวด้วยความที่น้องข้าวเจ้าไม่สามารถถือคลานได้เอง ทำให้เมื่อต้องการสิ่งใด ข้าวเจ้าต้องอาศัยคนอื่นให้ช่วยเหลือ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็น

⁸ เก้าอี้ปรับพิเศษเป็นเก้าอี้ที่มีขนาดพอดีและกระชับกับตัวเด็กช่วยในการจัดท่าทางเพื่อสนับสนุนให้เด็กสามารถทรงท่านั่งได้

คุณพ่อในการที่จะเป็นผู้จัดการให้น้องข้าวเจ้าได้รับสิ่งที่ต้องการ โดยข้าวเจ้าเป็นผู้เลือกที่จะเล่นเลือกของเล่นเอง โดยที่ส่วนมากจะเป็นของที่มีเสียง สีที่สดใส ข้าวเจ้าสามารถสนุกกับการเล่นได้ แม้ไม่ต้องเคลื่อนไหวร่างกายมากนัก เพียงแต่เป็นผู้ที่ควบคุมให้การเล่นดำเนินไป โดยใช้สายตาและภาษาท่าทางสื่อสารกับพ่อให้ดำเนินการเล่นให้ โดยตัวคุณพ่อเป็นสื่อกลางให้กับข้าวเจ้าเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกับของเล่นตามที่ข้าวเจ้าสื่อสารให้พ่อทำตามเพื่อตอบสนองความต้องการให้ข้าวเจ้าได้เล่นได้สนุกสนานตามอย่างที่ข้าวเจ้าอยากเล่นอยากทำ เมื่อข้าวเจ้าต้องการเล่นของชิ้นไหนจะใช้สายตาตามองแล้วทำเสียงให้รู้ คุณพ่อจะเข้าใจว่าจะเล่นของชิ้นนั้น และด้วยความที่เข้าใจพื้นฐานความชอบของลูก ทำให้คุณพ่อตอบสนองความต้องการของข้าวเจ้าอย่างถูกต้อง เมื่อข้าวเจ้าจะแสดงความพอใจ โดยยิ้ม หัวเราะ ส่งเสียงเอออออกเป็นจังหวะเหมือนกับจะพูดกับพ่อ ทำให้คุณพ่อได้รับรู้จากการตอบสนองของข้าวเจ้าว่า น้องมีความสุข สนุกที่ได้เล่น

ถ้าเค้าอยากได้ของเล่นชิ้นไหนเค้าจะมองของชิ้นนั้นแล้วมองพ่อแล้วก็ออกเสียงอ้ออออะไรของเค้าแหละครับ พ่อจะรู้ ยื่นของให้เค้าจะดีใจ ยิ้ม ถ้ามันถูกนะครับ แต่ถ้าไม่ใช่เค้าก็จะไม่มองนะครับ แล้วพ่อได้ของที่น้องอยากได้ แล้วเราก็ต้องเล่นให้เค้าดู (คุณพ่อเขย่าของเล่นป๊องแป๋งให้ผู้วิจัยดู) น้องจะดีใจ ยิ้ม บางครั้งมีคุยด้วยนะ ถ้าเป็นที่บ้านจะคุยมากกว่านี้ เค้าจะพูดออกเสียงยาวเลย มีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ นะครับ เหมือนกับเค้าพูดเป็นประโยคอย่างนั้นแหละ

จากการสังเกตของผู้วิจัยเมื่อได้พบน้องหนูนและน้องเนปาลขณะมาที่ห้องฝึก น้องทั้งสองสามารถเดินเองได้ ชี้อักษรยานได้ ใช้แขนและมือข้างหนึ่งได้ดีกว่าอีกข้าง ซึ่งแขนอีกข้างแม้ว่าจะทำงานได้ไม่ดีนักแต่ก็สามารถนำมาใช้ช่วยมือข้างถนัดในการทำกิจกรรมได้ เด็กทั้งสองคนสามารถพูดจาแสดงความต้องการได้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตสะท้อนให้เห็นวิธีการเล่นของน้องหนูนกับน้องเนปาลที่มีทั้งการเล่นแบบสำรวจ และเล่นเชิงสังคมที่มีการจับกลุ่มเล่นเป็นกลุ่มใหญ่และเริ่มมีการเล่นสมมุติ สำหรับน้องหนูนการที่มีพี่สาวที่ช่วงอายุใกล้เคียงกันทำให้น้องมักจะติดตามไปเล่นกับพี่เสมอ ไม่ว่าพี่สาวจะทำอะไร หนูนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการเล่นคุณแม่ให้ข้อมูลว่า หนูนจะเล่นทุกอย่างเหมือนน้องน้ำที่เป็นพี่สาวของหนูนเล่นหรือนำมาใช้ในการเล่นเช่น หนูนจะป็น ดิลังกาเหมือนกับพี่สาวทำ คุณแม่กล่าวว่า แม้ว่าจะเป็นเด็กสมองพิการแต่หนูนก็ซนมาก เล่นทุกอย่างไม่ต่างอะไรกับเด็กปกติ แต่ก็ยอมรับว่ามีบางอย่างที่เป็นข้อจำกัดอยู่ “อู๋...ซนมาก ถ้าพี่สาวชนอะไร ก็ไปหยิบไปจับตาม ถามว่าเด็กซีพี [สมองพิการ: ผู้วิจัย] ที่เป็นลูกเราเนี่ย เค้าซนมากไหม เค้าซนมากนะเค้าจะคลานไปหยิบ โน่น หยิบนี้ เค้าหยิบได้ทุกอย่าง ก็ซน

เพียงแต่ว่าเค้าจะมีข้อจำกัดของเค้าเท่านั้นเอง เค้าเดินไม่ได้อะไรอย่างเนี่ย มันก็ต้องอาศัยฝึก เล่น ไปเรื่อย ๆ” ผู้ดูแลยังได้เล่าถึงการเล่นที่เกิดขึ้นที่โรงเรียนอนุบาล เนื่องจากทั้งหนูนและเนपालเข้าโรงเรียนอนุบาลแล้ว ยิ่งทำให้เด็กมีโอกาสในการทำกิจกรรมการเล่นมากขึ้นและทำให้มีกลุ่มเพื่อนเล่นที่เล่นด้วยกันที่โรงเรียนนอกเหนือไปจากการเล่นกับพี่น้องที่บ้าน ทั้งสองคนต่างมีกลุ่มเพื่อนสนิทที่มักจะเล่นด้วยกันเสมอ โดยเฉพาะน้องเนपालที่มีกลุ่มเพื่อนที่เกิดจากการรวมตัวของเด็กที่คุณพ่อบอกว่าน้องเนपालและเพื่อนจะชนและชักชวนพากันเล่น

อยู่ที่โรงเรียนเนपालเค้าจะมีเพื่อนกลุ่มเค้าครับ 3- 4 คน เป็นกลุ่มเด็กที่ชนมาก ผมเคยไปแอบดูว่าเค้าอยู่ยังไง ทำอะไรบ้าง โน่นเค้าวิ่งอยู่ในสนาม เล่นกับเพื่อน ๆ จะเป็นเครื่องเล่นในสนามเด็กเล่นซึ่งช่วงแรก ๆ ยังไม่กล้าเล่น แต่ใช้เวลาสักระยะหนึ่ง น้องเนपालก็พยายามเล่นตามเพื่อน ขึ้น ลง ปีนบันได ได้บ้าง เด็กกลุ่มนี้ครูบอกว่าจับกลุ่มกันชน [ยิ้ม สายหน้า; ผู้วิจัย] เนपालก็พยายามปีนกระดานลื่นตามเพื่อน หรือ ไม่ก็เล่นดินเล่นทราย... นอกจากนั้นจะมีการเล่นในลักษณะการเล่นต่อสู้ สมมุติว่าตนเองเป็นเบ็นเท็น⁹ แล้วสมมุติเครื่องดามมือ¹⁰ เป็นกำไลข้อมือของเบ็นเท็น ที่ใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับแปลงร่างนะครับ

การเป็นผู้เล่นของน้องหนูนส่วนหนึ่งเกิดจากการสนับสนุนจากคุณแม่ซึ่งเป็นผู้ที่มักให้ออกาสลูกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง รวมทั้งกิจกรรมการเล่นที่คุณแม่เห็นความสำคัญและพยายามให้การส่งเสริมน้อง ทั้งการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การมีของเล่นที่หลากหลาย และการพาไปสถานที่ที่เอื้อต่อการเล่น ปัจจัยเหล่านี้เป็นการเอื้อให้น้องหนูนเล่นได้ อย่างอิสระ คุณแม่ยังเล่าต่ออีกว่าการพาน้องเข้าโรงเรียนอนุบาลเป็นการส่งเสริมให้น้องได้มีโอกาในการเล่นได้เองมากขึ้น เช่น เวลาอยู่ในห้องเรียนน้องหนูนก็เล่นกับเพื่อนในห้องได้ หรือบริเวณอื่น ๆ ในโรงเรียน พักกลางวันหรือตอนเลิกเรียนเนื่องจากน้องอยากออกไปเล่นกับเพื่อนอยู่แล้ว

หนูนเวลาอยู่ที่โรงเรียนอยู่ในห้องก็เล่นกับเพื่อนได้ อ่านหนังสือทำกิจกรรมกับครูประจำชั้นที่โรงเรียนกับเพื่อน ๆ ได้ ก็ซำบั้งนะเวลาเปิดหนังสือ เค้าใช้มือข้างเดียว ก็ทำกิจกรรมกับเพื่อนได้ ก็พวกตัวต่ออะไรอย่างนี้ ของเล่นเด็กที่ครูให้เล่นในห้อง ตัวต่อ ดินน้ำมัน ที่บ้านเรามีหมด หนูนหัดเล่นก่อนแล้วกับครูที่ห้องฝึก [นักกิจกรรมบำบัด: ผู้วิจัย] แล้วเราก็

⁹ เบ็นเท็นเป็นการ์ตูนทีวีแอนิเมชันของอเมริกา เป็นเรื่องราวของเด็กชายชื่อ เบ็นซึ่งค้นพบกำไลข้อมือที่ช่วยให้แปลงร่างได้ (เบ็นเท็น [Online], Available: www.wikipedia.org/ เบ็นเท็น)

¹⁰ เครื่องดามมือที่ใช้เป็น cock- up splint ใส่เพื่อคงท่ากระดูกข้อมือเพื่อช่วยให้หีบของได้ดีขึ้น]

ถามครูประจำชั้นที่โรงเรียนดูเค้าก็ว่าเล่นกับเพื่อนได้ไม่ทำอะไรได้ ทำไม่เป็นอะไรบ้าง ... ช่วงพักกลางวันหรือช่วงเย็นที่รอเราไปปรับเค้าก็จะเล่นอยู่กับที่สาวเค้าคือน้องน้ำหรือเล่นกับเพื่อน ๆ ของน้ำนะ พวกนี้จะเล่นกับน้อง เล่นอะไรก็ให้เล่นด้วย จูงมือกันไปเล่นด้วยกัน มันก็เล่นกันไปตามประสาละ เล่นอยู่ที่สนามนั่นแหละ วิ่งเล่น นั่งชิงช้าที่เค้าก็เป็นคนผลักให้ละ ปีนบันไดกระดานลื่น

คุณแม่ได้ตั้งเป้าหมายของการเข้าเรียนอนุบาลของน้องหนูนไว้ว่า เพื่อให้น้องหนูนได้มีเพื่อน ได้เข้าสังคมกับเด็กวัยเดียวกันมากขึ้น คุณแม่บอกว่าอยากให้น้องได้ไปเล่นกับเพื่อน คุณแม่จึงตัดสินใจให้น้องเข้าเรียนโรงเรียนอนุบาลใกล้บ้านและย้ายพี่สาวให้มาเรียนโรงเรียนเดียวกันสำหรับหนูนการ เล่นเกิดขึ้นได้ทุกที่ไม่ว่าจะเป็นสนามเด็กเล่นและของเล่นมีอยู่ทุกที่ในบ้านและนอกบ้าน เช่นขณะที่อยู่ที่หน้าบ้าน น้องไม่ได้อยู่นิ่งเฉยเดินไปมาหาตลอด บางครั้งเดินไปคุปลาหางนกยูงในอ่าง บางครั้งก็ไปทักทายเด็กข้างบ้านที่อายุมากกว่ามาก แต่ส่วนใหญ่แล้วน้องหนูนจะเล่นกับพี่สาวและพี่เลี้ยงและคุยกับครูผู้ฝึก จนสุดท้ายน้องเดินกลับเข้าไปเล่นของเล่นในบ้านต่อ

จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเพิ่มเติมเมื่อผู้วิจัยไปที่บ้านของน้องหนูนในวันที่หนูนได้รับการฝึกทางกิจกรรมบำบัด ขณะนั้นเป็นเวลาหลังจากที่ฝึกเสร็จแล้ว หนูนเดินออกมากับพี่เลี้ยงและครูกิจกรรมบำบัดเพื่อไปยังร้านค้าข้างบ้าน หนูนจะตรงไปที่ราวจับรถเข็นขายอาหารของร้านค้าแล้วหนูนได้เริ่มคันเล่น โดยการโหนกับราวจับรถเข็น ขณะที่โหนตัวนั้น หนูนยิ้มและหัวเราะตลอดเวลาเต็มไปด้วยความสนุกสนานไปกับการห้อยโหน

หลังจากรับการฝึกพัฒนาการตามโปรแกรมกิจกรรมบำบัด น้องหนูนเดินออกไปนอกบ้านพร้อมกับพี่เลี้ยง ไปที่ร้านขายอาหารข้างบ้าน ที่มีรถเข็นจอดอยู่ น้องเดินเข้าไปคุยกับเจ้าของร้าน แล้วเลยปีนรถเข็นเล่นอยู่ โดยที่ทั้งเจ้าของร้านและพี่เลี้ยงไม่ได้ห้ามปราม เจ้าของร้านบอกว่าน้องมาโหนเล่นบ่อย ๆ น้องหนูนใช้แขนสองข้างโหนที่เข็นรถอยู่นาน ดูจากสีหน้าของหนูนที่เต็มไปด้วยรอยยิ้ม จากนั้นหนูนจึงเดินกลับมาकिनชนมกับครู

ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสสังเกตการณ์เล่นและการเป็นผู้เล่นของหนูนเมื่อได้มาที่บ้านของน้องหนูนเพื่อสัมภาษณ์คุณแม่ พบน้องหนูนที่จักรยานเล่นที่ลานซีเมนต์รอบบ้านที่เป็นลานขนาดกว้างขวาง โดยที่มีคุณย่านั่งดูแลอยู่ แม้ว่ายังถึบจักรยานไม่ได้ แต่หนูนก็ไม่ย่อท้อใช้เท้าดันให้รถเคลื่อนที่ไปรอบ ๆ ลานบ้าน เห็นได้จากการบันทึกของผู้วิจัยที่บรรยายถึงการเล่นในเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

น้องหนูนอนอยู่หน้าบ้านกับคุณย่า หนูที่กำลังใช้ขาคันจักรยานไปรอลานบ้าน พอเห็นผู้วิจัย กับนักกิจกรรมบำบัดที่ฝึกน้องหนูที่บ้าน น้องหนูรีบเข้ามาหา แล้วชักชวนให้เดินเข้าบ้าน ไปหยิบของเล่นที่วางกองอยู่บนพื้นขึ้นมาเล่น แล้วก็ชวนนักกิจกรรมบำบัดให้เล่นด้วยกัน น้องหนูนั่งเล่นบนเบาะที่ใช้ฝึก มือเกาะกล่องเกมเสียบมีด น้องชวนให้เล่นด้วยกัน โดยผลัดกันใช้มีดเสียบไปที่ถัง ซึ่งถ้าเสียบถูกที่ตุ๊กตาจะกระโดด ถ้าเป็นอย่างนั้น น้องหนูหัวเราะชอบใจ และกระชั้นกระຍอให้เล่นต่อ

เหตุการณ์ที่เกิดกับหนูนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bazyk และคณะในปี ค.ศ. 2003 ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการเล่นของเด็กชวมายัน ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพทางกิจกรรมบำบัดเพื่อศึกษาลักษณะของกิจกรรมการเล่นและความสนุกสนานในการเล่น ผลการวิจัยพบว่า พ่อแม่แม่ไม่สนับสนุนให้เด็กเล่นแต่อนุญาตให้เล่นได้ถ้าไม่ขัดขวางการทำงาน ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะผสมผสานกิจกรรมการเล่นและหาความสนุกในการเล่นจากกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้ตลอดเวลา (Bazyk, 2003) น้องหนูเองก็เช่นกันที่เล่นด้วยความสนุกสนานโดยเฉพาะเมื่อตัวเองเป็นผู้กำหนดการเล่นที่เขาสนใจและแสวงหาการเล่นจากสิ่งรอบตัวที่ทำให้ตัวเองสนุกสนานยิ้มหัว

นอกจากนี้คุณแม่ให้ข้อมูลว่า การมีเพื่อนเล่นทำให้น้องหนูสนุกสนาน มีความตั้งใจในการทำกิจกรรมการเล่น น้องหนูมักแสดงความอยากเล่นเมื่อได้อยู่กับพี่สาว มักจะทำตามการเคลื่อนไหวและวิธีการเล่นสนุกของพี่สาว คุณแม่เล่าว่าบางครั้งพี่สาวได้ปั่นหน้าต่างเดี่ยว ๆ ข้างบ้านเพื่อข้ามออกไปที่สนาม น้องหนูถึงแม้ว่าจะไม่เคยปั่นข้ามไปเลย และแขนขาทำงานได้ไม่ค่อยดี ทำให้ปั่นไม่ถนัด แต่ก็พยายามปั่นข้ามไปกับพี่สาว

น้องหนูเห็นน้องน้ำที่เป็นเจ้เจ้ [พี่สาว: ผู้วิจัย] เค้ไ้เห็นพี่เค้เล่นก็อยากเล่นตามเค้ ตามที่ทุกอย่างเลย พี่พูดอะไร พี่เล่นอะไรตามหมด พี่ดีลังกาก็อยากจะดีลังกากับเค้ แต่บางทีดีลังกาแล้วก็สู้พี่ไม่ได้ เพราะว่าสภาพร่างกายเค้ อยากทำอะไรก็มีอยู่ครั้งหนึ่ง หน้าต่างบ้านอย่างนี้ เจ้เจ้คร่อมปั่น ปั่นได้ ไร่หนูก็ตามไปเลย คร่อมตามปั่น หัวนี้อกเลย ก็คือตามหมดที่พี่ทำ

ทั้งที่บ้าน ที่ห้องฝึกหรือที่โรงเรียนพอเห็นคนที่คุ้นเคย เช่น ครูกิจกรรมบำบัด ผู้ช่วยนักกิจกรรมบำบัด หนูจะเดินเข้าไปหา ไปเลือกหยิบของเล่นที่วางอยู่ขึ้นมาเล่น แล้วก็ชวนให้ครูเล่นด้วยกันเนื่องจากพูดสื่อสารความต้องการได้ เพื่อนเล่นของหนูส่วนมากจะเป็นผู้บำบัด พ่อแม่ พี่สาวและเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน นอกจากนั้น แม่ยังเล่าว่าหนูจะชอบเล่นที่มีเสียง เช่น กลอง หีบ

เพลง และเกมต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อมาที่บ้านจึงมักพบหนูนั่งบนเบาะมือสาละวณง่วนอยู่กับการเล่น ดังเช่นข้อมูลจากการบันทึกของผู้วิจัย

ขณะที่เข้าไปหาน้องหนูในห้องโถงที่ใช้เป็นที่วางเบาะที่ใช้ในการฝึก หนูนั่งกำลังเล่นเกม เสียบไม้ พร้อมกับชักชวนให้นักกิจกรรมบำบัดเข้าไปเล่นด้วยกันโดยผลัดกันใช้ไม้เสียบไปที่ถัง ซึ่งถ้าเสียบถูกที่ตุ๊กตาจะกระโดด น้องหนูหัวเราะชอบใจ และพยายามเสียบไม้ในช่องเล็ก ๆ นั้นต่อ พอเบาะจะเปลี่ยนของเล่นที่คุณแม่ซื้อมามากมายอย่างเช่นบล็อกไม้ที่ หนูนนำมาต่อกันเป็นตึกแล้วดันให้ถล่มลงมา

การเล่นของเนปาลเกิดจากความอยากเล่นเช่นเดียวกับข้าวเจ้าและหนู บริเวณบ้านของเนปาล มีบ้านของญาติพี่น้องอาศัยอยู่กัน 3 ครอบครัวในบริเวณเดียวกัน เนปาลมีพี่น้องชายและลูกพี่ลูกน้องที่แม่จะอายุน้อยกว่าแต่เล่นด้วยกันเสมอ สิ่งที่ผู้วิจัยได้เห็นบ่อยครั้งคือ เนปาลจะวิ่งตามน้อง ๆ ที่กำลังวิ่งเล่นในบริเวณบ้านตลอด คุณพ่อเล่าว่า การที่เนปาลวิ่งไล่ตามน้อง ๆ เพราะเนื่องจากการที่เห็นน้อง ๆ เล่นกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งพอมองว่าเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เนปาลพยายามที่จะตามไปเล่นกับน้อง แต่ปัญหาการควบคุมการเคลื่อนไหวทำให้ขณะที่เนปาลวิ่งไล่ตามน้อง เนปาลหยุดวิ่งเองแบบกะทันหันไม่ได้ พอจะหยุดต้องดันตัวคนอื่นไว้ ทำให้ดูเหมือนผลึก ซึ่งเป็นปัญหาเหมือนที่โรงเรียนซึ่งคุณพ่อต้องคอยดูแล “การวิ่งเล่นหรือเล่นกับเพื่อน เนื่องจากข้อมือข้างซ้ายที่ยังเกร็งอยู่ ขาและข้อเท้าที่อ่อนแรง ส่งผลให้การเล่นกับเพื่อนเหมือนจะรุนแรง เช่นเวลาวิ่งไล่จับกัน น้องเนปาลจะวิ่งเอามือขวายื่นเพื่อนเพื่อจะพุงตัวเองไม่ให้ล้ม จะดูเหมือนการผลักเพื่อน” แม้จะเป็นปัญหาสำหรับที่โรงเรียนในช่วงแรกที่เนปาลพยายามเข้ากลุ่มกับเพื่อน ที่บางอย่างเล่นเองไม่ได้ ไม่กล้าเล่น แต่เมื่อเห็นเพื่อนเล่น เนปาลก็พยายามเข้าร่วมการเล่นกับเพื่อน จนสามารถเล่นได้ ส่วนเวลาที่เนปาลเล่นกันคุณพ่อและน้องชาย คุณพ่อเล่าว่า เนปาลกับน้อง นั้นบางครั้งก็เล่นกันดีบางครั้งแย่งของกันเหมือนเด็กทั่ว ๆ ไป “เค้าจะตัวใหญ่ครับเค้ารุ่นน้องแต่ตัวใหญ่ อ้วนครับ จะสู้เค้าไม่ได้ บางครั้งก็แย่งของเล่นกันครับเด็ก ๆ ตอนนี้น้องชายเค้าก็โตขึ้น เวลาแย่งของกันเค้าก็จะ โหม โหมไม่ยอมเหมือนกัน บางครั้งก็เล่นด้วยกันดี วิ่งเล่นกันบ้าง เล่นของเล่นบ้าง ส่วนใหญ่ของเล่นพลาสติก ไม้ตีกอล์ฟก็มีเบ็ดตกปลาอะไรอย่างนี้ครับ”

เด็กสมองพิการนั้นมีความบกพร่องหลายด้าน ทั้งความผิดปกติทางการเคลื่อนไหว หรือบางครั้งอาจจะมีข้อจำกัดด้านสติปัญญาและด้านการรับรู้ลึก ในส่วนของการเล่นสติปัญญาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เด็กที่มีสติปัญญาดีจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับข้อจำกัดทางร่างกายได้ (Blanche, 1997) ดังนั้นเด็กสมองพิการที่มีระดับสติปัญญาค่อนข้างดี แม้ว่าจะมีข้อจำกัดทาง

ร่างกายเด็กก็มักจะปรับตัวเอง หรือสิ่งแวดล้อมให้อึดต่อการเล่นของตนเองได้ ดังเช่น เด็กสมองพิการทั้ง 3 คนในงานวิจัยนี้ที่พยายามค้นหาวิธีการเล่นที่ทำให้เขาได้เล่น ตัวอย่างเช่น น้องข้าวเจ้าที่แม้ว่าจะพูดไม่ได้ แต่ข้าวเจ้ากับพ่อก็มีวิธีการสื่อสารกันได้ ข้าวเจ้าจะใช้สายตาในการสื่อความต้องการ เช่นถ้าอยากเล่นของเล่นชิ้นไหน ข้าวเจ้าจะมอง ซึ่งถ้ามีของเล่นวางอยู่หลายชิ้นคุณพ่อจะเอามาให้ข้าวเจ้าเลือก

อย่างนี้นะครับ ถ้าข้าวเจ้าอยากเล่นของเล่นชิ้นไหน เขาก็จะมอง ถ้าเราหยิบชิ้นที่ไม่ใช่ให้ เขาก็จะทำเหม่อมองไปที่อื่น แล้วผมก็จะหยิบมาสองชิ้นครับ ถามว่าชิ้นนี้ใช่ไม่ ถ้าใช่เค้าจะมอง แล้วก็ย้ายอีกชิ้นหนึ่ง เค้าจะเมินครับ (หัวเราะ) แล้วถ้าเราสลับมือเค้าก็จะหันไปมองชิ้นนั้นแหละ ที่เค้าอยากได้นะครับ ถ้าเราเอาของที่เค้าไม่ชอบให้เค้าจะไม่สนใจหรือไม่ก็เบะปากจะร้องให้เลย ผมว่าเค้าฟังเรารู้เรื่อง แต่เรานั้นแหละที่ไม่เข้าใจเค้า

วิธีการที่พ่อเล่าข้างต้นนี้เป็นวิธีข้าวเจ้าสื่อสารกับคุณพ่อว่าต้องการเล่นทำให้คุณพ่อกับข้าวเจ้าเข้าใจกันมากขึ้นและยังช่วยให้ข้าวเจ้าได้เล่นมีความสุขตามความสามารถของตนเอง แม้ว่าจะไม่สามารถเคลื่อนไหวไปสู่การเล่นได้ด้วยตัวเอง และทำให้ข้าวเจ้าเรียนรู้ที่จะมีความสุขกับสิ่งรอบตัว

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าขณะอยู่ที่ห้องฝึกถ้าข้าวเจ้าเห็นเด็กคนอื่นในห้องฝึกนั้นเล่นอะไรอยู่ ข้าวเจ้าจะแสดงความสนใจด้วยการจ้องมองดูเด็กคนนั้นเล่นและดูเหมือนว่าน้องข้าวเจ้าจะสนุกสนานไปกับคนอื่น ๆ ด้วย โดยจะเห็นได้จากการสังเกตพฤติกรรมขณะที่น้องรอรับการฝึก ซึ่งเวลาที่เด็กคนอื่นเล่นของเล่นที่ข้าวเจ้าชอบใจเช่น หีบเพลงหรือไก่ ข้าวเจ้าจะมอง ยิ้ม และพยายามบิดตัวเข้าไปหาของเล่นนั้นหรือไม่จะหันไปมองพ่อซึ่งคุณพ่อบอกว่าข้าวเจ้าอยากให้ไปเอามาให้ เช่นเดียวกับที่บ้าน ที่ผู้ดูแลสังเกตเห็นและบันทึกภาพไว้ว่าถ้าแม่ที่เลี้ยงไว้ในบ้านเดินผ่านมาบ่อยครั้งที่ข้าวเจ้าจะพยายามเอื้อมมือไปจับ หรือกอดแมว ซึ่งเมื่อสามารถจับหรือกอดแมวได้ ข้าวเจ้าจะดีใจมาก นี่อาจเป็นวิธีการหนึ่งที่ข้าวเจ้าใช้ในการเข้าถึงการเล่นภายใต้ข้อจำกัดของตัวเองและแสดงความเป็นผู้เล่นของตัวเองกับสัตว์เลี้ยงที่ครอบครัวบอกว่าเป็นเพื่อนของข้าวเจ้า

เค้าจะชอบมอง ถ้าพี่ข้าวเหนียว ข้าวฟ่างเดินผ่านมาเค้าจะมองตาม จนเหลียวหลังเลยนะครับ ถ้าเข้ามาใกล้เค้าจะพยายามยกมือมากอด เค้าเอื้อมหยิบของไม่ได้ แต่เค้ายกมือมาทาบ แล้วก็ก้าวนแมวไว้ได้นะครับ คนแมวมันอาจจะยาว เค้าเลยทำได้ พี่ข้าวเหนียวข้าวฟ่างก็ไม่

ทำอะไรนื่อง แต่ผมว่าเค้าคงเจ็บเหมือนกันละครับ กอดได้แล้วเค้าก็จะยิ้ม (คุณพ่อเอารูปถ่ายที่ข้าวเจ้ากอดแมวให้ผู้วิจัยดู) น่ารักมั๊ยครับ (ยิ้มกว้าง)

แม้ว่าข้าวเจ้าไม่สามารถพูดบอกความต้องการได้ แต่สามารถสื่อสารกับผู้ดูแลโดยใช้ภาษาท่าทาง เนื่องจากคนในครอบครัวดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดจึงทำให้สามารถเข้าใจในสิ่งที่ข้าวเจ้าต้องการบอกได้ แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบพื้นฐาน เช่น หากอยากได้สิ่งของเด็กจะใช้วิธีหันไปมองสิ่งของชิ้นนั้น และทำท่าทางให้รู้ ดังที่พ่ออธิบายว่า “จะดูของเล่น แล้วก็หัวเราะ ยังมีอาการอยากจับพยายามเอื้อมมือออกไปคว้า แต่ว่ายังจับไม่ได้” และถ้าได้รับการตอบสนองที่ถูกต้องก็จะยิ้ม แต่ถ้าไม่ใช่ ข้าวเจ้าจะแสดงสีหน้าไม่พอใจหรือร้องไห้แล้วจะพยายามไขว่คว้าของที่ต้องการ ข้าวเจ้าเป็นเด็กที่ร่าเริง ยิ้มเก่ง ชอบเล่น มีความสนใจสิ่งแวดลอม แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดทางร่างกายค่อนข้างมาก ทำให้ถ้าเป็นของเล่นที่ต้องใช้ทักษะในการเคลื่อนไหว นื่องจะมีส่วนร่วมในการเล่นแบบที่ใช้การมองของเล่นหรือคนที่เล่นด้วยแล้วพยายามสื่อสารให้ผู้อื่นเล่นให้ดู ใช้การยิ้มเพื่อบอกว่าใช่ สิ่งที่ได้ตรงกับความต้องการ มีการทำเสียง แสดงท่าทาง ยิ้ม หัวเราะแสดงความพอใจ หรือพยายามเอื้อมมือเพื่อหยิบของ แต่ถ้าไม่ใช่ นื่องจะแสดงสีหน้าไม่พอใจให้ผู้ดูแลทราบได้ นื่องข้าวเจ้าชอบของเล่นที่มีลักษณะกระตุ้นประสาทสัมผัส¹¹ คือมีการเคลื่อนไหว มีเสียง มีไฟกระพริบ เช่น ตุ๊กตาเต้นรำ รถไฟ หีบเพลง เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นความสนใจเป็นอย่างมาก

จากข้อมูลที่ได้กล่าวถึงการเล่นของเด็กข้างต้น ทำให้พบลักษณะเกี่ยวกับการเล่นของเด็กอีกอย่างหนึ่งคือ ไม่ว่าจะอย่างไร เด็กทั้งสามคนต่างชวนชวนพาให้ตนเองได้เล่นตามวิธีการต่าง ๆ กันตามความสามารถ ซึ่งผู้ดูแลได้สังเกตเห็นและกล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า การเล่นเป็นธรรมชาติของเด็ก เพราะเด็กกับของเล่นมันหนึ่กัน ไม่พ่น ดังคำพูดของคุณพ่อนื่องข้าวเจ้าที่ว่า “เด็กน่ะครับ เด็กกับของเล่นมันหนึ่กัน ไม่พ่น ขนาดเราเป็นผู้ใหญ่เจอของเล่นเรายังชอบเลย แล้วถ้าเด็ก ๆ น่ะจะยังงี้ก็หนึ่กัน ไม่พ่นกับของเล่นอะ ถึงเค้ารับรู้ช้า แต่มันก็เป็นของเล่น เค้าก็ชอบมันซบได้ มันมีเสียง มีสีสั่น ให้เค้าอยากได้ ยังไงจะเด็กก็ต้องชอบของเล่นเป็นปกติอยู่แล้ว แต่เพียงว่าเราต้องใช้ของเล่นให้ถูกประเภท”

คุณพ่อนื่องข้าวเจ้าได้ให้ความเห็นกับประเด็นนี้ว่า เด็กทุกคนย่อมมีความอยากที่จะสำรวจอยากที่จะเล่น สนุกสนาน ไม่เว้นแม้แต่เด็กที่มีความต้องการพิเศษแบบนื่อง นอกจากนี้ผู้ดูแลให้ความเห็นเกี่ยวกับการเล่นของเด็กว่า เด็กแต่ละคนมีความอยากเล่นเหมือน ๆ กันทั้งเด็กที่มีและไม่มี ความบกพร่อง โดยเด็กทั้งสองกลุ่มต่างก็มีการเล่นและอยากเล่น เพียงแต่ความบกพร่องอัน

¹¹ เป็นของเล่นที่มีการกระตุ้นสัมผัส การมอง การได้ยิน เช่น ตุ๊กตาขนสัตว์ที่มีเสียงเพลง มีไฟกระพริบ ขยับไปมาได้

เนื่องมาจากภาวะของโรค ทำให้เด็กมีความแตกต่างกันในเรื่องของความสามารถในการเล่น ที่เด็กทั่วไปสามารถเล่นของเล่นได้ตามวัย แต่เด็กพิเศษต้องมีการเลือกของเล่นให้เหมาะสม โดยคุณพ่อกล่าวว่า ต้องเลือกของเล่นที่น้องชอบ อยากเล่นและมีความเหมาะสมกับความสามารถเพื่อให้น้องสามารถเล่นเองได้ “มีการชอบเล่นเหมือนกัน เพียงแต่ว่าประเภทของเล่นมันแตกต่างกันออกไป เพราะว่าเด็กปกติเค้าก็จะเล่นเป็นของเล่นปกติทั่วไปไปตามวัยของเค้าแบบนี้ แต่ว่าอย่างเด็กพิเศษอย่างน้อง เราก็ต้องเลือกของเล่นที่เหมาะสมกับเค้าครับ เอ่อ คือใช้ของเล่นที่มันเหมาะ เราต้องสังเกตว่า เค้าชอบอะไร เค้าอยากเล่นอะไร”

ข้อมูลที่เล่ามาข้างต้นในประเด็นนี้ ไม่ว่าจะเป็นความอยากเล่นและเป็นผู้เล่นของหนูน ข้าวเจ้าและเนปาล ทำให้เห็นได้ว่าเด็กแต่ละคนอยากเล่น ทำให้ต่างมีการเล่นที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ณ ที่บ้าน ห้องฝึก และที่โรงเรียน และข้อมูลจากผู้ดูแลสะท้อนให้เห็นว่าเด็กทุกคนเป็นผู้เล่นที่เล่นในรูปแบบที่ตนเองสนุกสนาน แม้ว่าวิธีการเล่นจะต้องขึ้นกับความบกพร่องหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ร่วมกับบริบทรอบตัว และผู้ดูแลกล่าวถึงความที่ร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผลมาจากสมองพิการส่งผลต่อการเล่น ส่วนข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยได้สะท้อนให้เห็นการเป็นผู้เล่นของเด็กตามความสามารถในการทำกิจกรรม โดยที่เด็กได้พยายามที่จะค้นหาวิธีการที่จะทำให้ตนเองสามารถเล่นให้ได้ตามความสนใจและความสามารถของตนเอง

ฝึกฝนกับการเล่น

ในการวิจัยนี้ทำการศึกษามุมมองของผู้ดูแลของเด็กสมองพิการที่มารับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพในสถาบันทางการแพทย์ ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของผู้ที่พาลูกมาบำบัดด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ คือเพื่อให้เด็กสามารถทำกิจกรรมการดำเนินชีวิตได้มากขึ้น ดังเช่นที่ผู้ดูแลรายหนึ่งกล่าวว่า “ลึกลับ ๆ แล้ว ผมรู้ว่าเค้า ก็ยังเป็นเด็กที่ไม่เป็นปกตินัก อนาคตก็อยากให้เค้าดีขึ้น หวังแค่ว่าอยากให้เค้าช่วยเหลือตัวเองได้ เท่านั้นเองครับ อย่างเช่น บอกความต้องการได้ กินข้าวเองได้” ด้วยเหตุนี้ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยนอกจากจะได้ทราบถึงลักษณะการเล่นของเด็กสมองพิการผ่านมุมมองของผู้ดูแล ที่ทำให้เห็นถึงจุดสนใจของผู้ดูแลซึ่งอยู่ที่การหาวิถีทางอันจะทำให้เด็กได้พัฒนาทักษะความสามารถโดยจะเน้นที่ทักษะการเคลื่อนไหวค่อนข้างมาก เพราะเด็กสมองพิการมักมีปัญหาในเรื่องความตึงตัวของกล้ามเนื้อ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดข้อติด ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายอย่างยากลำบาก ก่อให้เกิดความบกพร่องในการทำกิจกรรม ผู้ดูแลซึ่งเห็นปัญหาจึงพยายามหาวิธีการในการช่วยเหลือเด็ก โดยการนำข้อเสนอแนะจากผู้มีความรู้แล้วนำมาปรับวิธีการให้เหมาะสมสำหรับแต่ละครอบครัว และเมื่อให้ผู้ดูแลได้ถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อตอบคำถามงานวิจัยว่าอะไรคือการเล่น

ของเด็กในความดูแล ข้อมูลจากการวิเคราะห์และตีความสะท้อนให้เห็นถึงการฝึกฝนความสามารถ ร่วมกับการเล่นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การรักษาที่เด็กแต่ละคนได้รับที่ทั้งผู้บำบัดและครอบครัว ต้องมาทำร่วมกัน ดังเช่นที่คำกล่าวที่ได้จากผู้ดูแลรายหนึ่ง

เราว่านะในความคิดเรา ๆ ว่าฝึกกับครู [นักกิจกรรมบำบัด; ผู้วิจัย] ค่ะนะ ช่วยลูกได้ และการ ฝึกกับครูก็เหมือนเป็นแนวทางที่ให้พ่อแม่เอา ไปใช้ที่บ้านได้ แต่ยังไง...การฝึกกับครูมัน จะเป็นไปได้หรือที่ครูจะฝึกกับเราทุกวันซะไม่มี เพราะครูก็ไม่ได้อยู่กับเราทุกวัน เราก็ต้อง เอาที่ครูฝึกที่นี้ [ห้องกิจกรรมบำบัด; ผู้วิจัย] เป็นแนวทาง เราต้องเอามาประยุกต์ใช้ยังไง มากกว่า เราคิดว่าพอเราฝึก แล้วก็เอากการเล่นมาใช้ปนกันตรงนี้ พ่อแม่ก็มีบทบาทในการ เล่นด้วยไปกับการฝึกด้วย

ผู้ดูแลยังให้ความเห็นเพิ่มเติมต่อความสำคัญของการฝึกฝนทักษะของเด็กในความดูแลว่า การรับการกระตุ้นพัฒนาการจากผู้บำบัดหรือที่ผู้ดูแลจะเรียกว่า “ครู” มีความสำคัญในการเป็น แนวทางสำหรับพ่อแม่ผู้ดูแลนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละครอบครัวและเด็กแต่ละคน นั่นคือ นำการฝึกตามโปรแกรมการรักษามาใช้ร่วมกับกิจกรรมการเล่น เพราะผู้ดูแลทั้งสาม คนเห็นตรงกันว่า การฝึกกับผู้บำบัดอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการกระตุ้นพัฒนาการเด็กให้ได้ผล สูงสุด เนื่องจากได้รับโปรแกรมการรักษาเพียงสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง แต่การฟื้นฟูสำหรับหนูน ข้าว เจ้าและเนปาลนั้นจำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้ดูแลต้องหาแนว ทางการฝึกและการเล่นที่นำมาปรับใช้ร่วมกันเพื่อนำไปส่งเสริมพัฒนาการเองที่บ้าน เพื่อให้การฝึก กระตุ้นพัฒนาการเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกับคนอื่น ๆ ในครอบครัวได้

ตอนนี้การฝึกจะเป็นแบบใช้กิจกรรมหรือฝึกในช่วงกิจวัตรประจำวัน โดยจะสอดแทรกอยู่ ในการเล่น เช่น หลังทำการบ้านเสร็จก็ปล่อยให้เล่นกับน้องนาธาน วิ่งเล่นไล่จับกัน เล่น โยนลูกบอล เตะลูกบอล ช่วยกันรดน้ำต้นไม้ที่รดน้ำจะเป็นแบบปั้มน้ำคือพยายามให้เค้าได้ ใช้สองมือช่วยกันจับปั้มน้ำ แบบตัวสุบลมยางรถจักรยาน ก็พยายามเอากการฝึกมาทำ กิจกรรมร่วมกัน ทำกับน้องบ้าง คนอื่น ๆ บ้าง

อย่างไรก็ตาม การฝึกฝนปนการเล่นต้องนำมาใช้เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในการฝึก จาก ข้อมูลที่ได้ผ่านการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าทั้งผู้บำบัดและผู้ดูแลต้องค้นหาวิธีการที่จะทำให้เด็ก ร่วมมือในการฝึกด้วยความเต็มใจ ตัวอย่างเช่น เด็กที่เข้ารับโปรแกรมการฝึกการทำงานของมือ หรือ

ต้องทำงานที่ต้องใช้ทักษะการใช้มืออย่างมาก ทำให้เด็กเกิดความเบื่อจากความยากลำบากในการทำ พยายามหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรม ดังจะเห็นจากการที่เด็กต่อรอง

เวลาทำการบ้าน นื่องเนปาลยังควบคุมการใช้มือขีดเขียนไม่คล่อง ยังจำกัดขอบเขตได้ไม่ค่อยดี การบ้านที่คุณครูให้มาวันละหนึ่งหน้าจะเป็นรูประบายสี และเขียนอักษรหรือตัวเลขตามรอยเส้นประ แต่เนปาลจะขอระบายสีก่อน สีที่ใช้จะต้องเป็นสีที่ใช้การหมุนเหมือนลิปสติก จะได้ฝึกใช้มือข้างที่อ่อนแรงด้วยในช่วงเวลาทำการบ้านจะมีบองววงนอนบ้าง หิวน้ำบ้างหรือทำอย่างอื่นบ้างเป็นระยะ ๆ ต้องบอกว่าถ้าทำเสร็จจะให้ทานขนมหรือไปซื้อของ เป็นต้น

ผู้ดูแลมองว่าการฝึกที่ใช้เพียงวิธีการเฉพาะหรือที่ผู้ดูแลเรียกว่า “เทคนิคการรักษา” ส่งผลให้เด็กที่มีความยากลำบากในการควบคุมการเคลื่อนไหวเกิดความเบื่อหน่ายในการฝึกได้ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

คุณพ่อว่าถ้าน้องถูกฝึกโดยใช้แต่เทคนิคการรักษา อย่างเดียว เช่นถ้าจับเค้านั่งนาน ๆ เค้าจะปวดหลัง หรือไม่จับคว่าบนหมอนสามเหลี่ยมอย่างนี้ แขนเค้าจะตึง ๆ พอจับนาน ๆ เข้าเค้าก็จะเบื่อบ้าง ร้องไห้ ตัวเกร็งบิดตัวอะไรอย่างนี้ครับแล้วเค้าจะไม่ยอมทำตาม ไม่ซนคอบ ไม่เอื้อมหยิบของอะไรอย่างนี้ครับ ร้องไห้อย่างเดียวต้องเอาของเล่นมาให้เค้าเล่นครับถึงจะยอม

ทั้งนี้ในขณะที่ทำการฝึกไม่ว่าจะเป็นที่โรงพยาบาลหรือพ่อแม่ฝึกเองที่บ้าน จะต้องใช้การเล่นร่วมกับการฝึกด้วยเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกที่ทำให้เจ็บปวด เช่นการตัดข้อหรือการยึดกล้ามเนื้อโดยใช้ถุงทรายเป็นตัวทับบริเวณสะโพกไว้เป็นเวลานาน เนปาลจะต่อต้านมาก ผู้บำบัดหรือคุณพ่อต้องดึงความสนใจมาที่ของเล่นที่เนปาลชอบ เอามาให้เล่น เนปาลจะให้ความสนใจต่อการเล่น จนลืมความเจ็บปวด “เวลาทำกายภาพอย่างตัดข้อ ลงน้ำหนักที่มือ เค้าจะเจ็บ จะร้องไห้แล้วมันทำนานด้วย ทำให้พ่อต้องเอาของเล่นมาให้เค้าเล่น ถ้าเพลิน ๆ เค้าก็จะลืมไปได้บ้าง ร้องน้อยลงนะครับ” จากคำกล่าวข้างต้นจึงเห็นได้ว่าคุณพ่อได้ใช้การเล่นเป็นสิ่งกระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องการความร่วมมือในการทำด้วยตนเอง ซึ่งจากประสบการณ์ทางคลินิกของผู้วิจัยที่ฝึกทักษะให้กับเด็กสมองพิการมานานกว่า 10 ปี ผู้วิจัยได้นำการเล่นมาใช้ในการจูงใจเด็กเข้าสู่การบำบัด พบว่าเด็กให้ความร่วมมือในการฝึกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Windich -

Biermeier และคณะ ในปี ค.ศ. 2007 ที่พบว่ากิจกรรมการเล่นส่งผลต่อการลดความกลัว และความเครียดในการรักษาได้ (Windich – Biermeier et al, 2007) และจากวรรณกรรมทางกิจกรรมบำบัดที่กล่าวถึงการเล่นทางคลินิกได้แสดงถึงความสำคัญของการใช้การเล่นเป็นสื่อในการรักษา เช่นจากงานวิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมการเล่นในเด็กที่มีความบกพร่องด้านพัฒนาการอย่างรุนแรงพบว่า การเล่นช่วยกระตุ้นพัฒนาการในด้านการเคลื่อนไหว การเรียนรู้ อารมณ์และสังคม (Uys, Alant & Lyoyd, 2005) และเมื่อผู้วิจัยเข้าสู่สนามวิจัยที่ห้องฝึกกิจกรรมบำบัด ณ สาขาเวชศาสตร์ฟื้นฟูเด็กศิริราช ผู้ดูแลได้พูดถึงการที่นักกิจกรรมบำบัดที่ให้บริการ ที่สะท้อนให้เห็นผลของการผสมผสานการเล่นเข้ากับการฝึกดังนี้ “ถ้ามาฝึกในห้องโถง นื่องจะร่วมมือในการฝึกมากกว่า เพราะว่าห้องนี้มีของเล่นให้เล่นด้วย ถ้าฝึกห้อง... เค้าจะไม่ค่อยร่วมมือ ไม่อยากเข้าอาจเป็นเพราะห้องนั้นต้องฝึกออกกำลังกาย ต้องเดิน คัดข้อที่มันเจ็บทั้งนั้นเลย แต่เราก็เข้าใจนะว่าจะต้องทำ แต่เด็กมันไม่เข้าใจนะ มันไม่ชอบ อยากแต่มาเล่นที่ห้องโถง”

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ได้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้การเล่นร่วมกับการฝึกที่ทำแล้วก่อให้เกิดการตอบสนองของเด็กไม่ว่าจะเป็นความสนใจต่อของเล่น บุคคลรอบข้างและรวมถึงการเคลื่อนไหวร่างกายที่ทำได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นของเล่นที่เด็กชอบและสนใจ นื่องข้าวจ้าจะมาฝึกที่โรงพยาบาลสัปดาห์ละ 2 ครั้ง กิจกรรมการฝึกที่ได้รับคือการฝึกกระตุ้นพัฒนาการชันคอ การฝึกทักษะการใช้มือ และฝึกการเคี้ยว สำหรับการกระตุ้นพัฒนาการชันคอนั้นเด็กมีความยากลำบากในการคงท่าทางของศีรษะและลำตัวเป็นอย่างมาก โดยทั่วไปนื่องจะสามารถชันคอได้เองนานประมาณ 2-3 นาทีเท่านั้น นอกเสียจากว่ามีของเล่นที่ชอบจะสามารถกระตุ้นความสนใจให้นื่องข้าวจ้าชันคอได้นานขึ้น นอกจากนี้ในเรื่องของความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมที่ข้าวจ้าถูกจำกัดเนื่องจากความยากลำบากในการเคลื่อนไหว ทำให้เกิดการจำกัดการสำรวจสิ่งแวดล้อม ซึ่งในช่วงแรกของการฝึกตอนอายุประมาณ 6-7 เดือน นื่องข้าวจ้ามักจะนอนอยู่เฉย ๆ ไม่มีการหันศีรษะหาสิ่งของที่สนใจ ไม่ยกมือ เอื้อมคว้าของ แม้ว่าจะตอบสนองต่อการทักทาย พูดคุยของพ่อแม่และคนใกล้ชิดแต่ข้าวจ้าขาดในเรื่องการสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทำให้คุณพ่อเห็นว่าของเล่นทำให้นื่องสนใจมองและเริ่มขยับตัวเข้าไปหาของเล่น ซึ่งคุณพ่อเห็นว่าต้องนำของเล่นที่มีเสียง มีการเคลื่อนไหวที่เป็นสิ่งที่นื่องชอบมากระตุ้นความสนใจของนื่อง โดยนื่องจะแสดงความดีใจ พยายามชันคอขึ้นมอง ซึ่งทำให้นื่องมีพัฒนาการของการชันคอที่ดีขึ้น อย่างที่คุณพ่อกล่าวว่า

ในแรก ๆ นื่องข้าวจ้าจะเป็นอะไรที่ไม่สนใจอะไรเลย จนกระทั่งมีการนำของเล่นที่นื่องสนใจมาให้เล่นว่าเค้าเห็นของเล่นที่มีเสียงและเคลื่อนไหว นื่องให้ความสนใจ แล้วนื่องก็ารู้สึกอยากหยิบ นื่องก็อยากได้อย่างนี้ครับ มันก็เลยดี แล้วเด็กกับของเล่นยังไงมันก็นึกกัน

ไม่พ่น มันก็ต้องไปหาของเล่นที่มีเสียง ที่ซั๊บได้ แล้วพอเปิดนี้ น้องก็อยากจะ ได้ จากแต่ ก่อนที่ว่าเค้าว่าแล้วไม่ซั๊บ แต่พอเปิดอย่างนี้เค้าก็จะซั๊บ คอตั้งคอมากขึ้น เค้าก็จะทำ คอแข็งมากขึ้น แล้วข้าวเจ้าของของเล่นมีเสียง อย่างนี้ ทำให้เค้าสนใจมากขึ้นอย่างนี้ สะ อย่างของเล่นที่อยู่หนึ่ง ๆ อย่างนี้เค้าสนใจแบบเดียว เค้ามองนิ่ง ๆ แบบเดียวเค้าจะเฉย ๆ แต่ ถ้าเป็นของที่ซั๊บเค้าจะชอบ

คุณพ่อยังเล่าต่ออีกว่า “เวลาจับข้าวเจ้าอยู่ในท่าคว่ำตามที่ฝึกมา แล้วจะใช้ของเล่นเป็น ตัวกระตุ้นให้น้องซั๊บคอ และในบางครั้งจะเรียกแมวที่เลี้ยงไว้ชื่อพี่ข้าวเหนียว ข้าวฟ่างให้เดินมา ข้าวเจ้าก็จะซั๊บคอขึ้นมามอง” ผู้ดูแลได้นำการเล่นมาเป็นสิ่งผสมผสานปนไปกับการฝึกเพื่อจะ กระตุ้นความสนใจและจูงใจให้เด็กทำการฝึกฝนทักษะที่ต้องการส่งเสริม เด็กจะมีความเต็มใจและ ตั้งใจมากขึ้น ไม่เบื่อในการทำกิจกรรม ตามที่คุณแม่ น้องหนูนุได้กล่าวถึงประโยชน์ในการเล่น พร้อมกับฝึกฝนของน้องหนูนุไว้ว่า “รู้สึกว่าคุณได้ออกกำลังกายเยอะมาก ๆ โดยที่เค้าไม่รู้สึ กต่อต้าน เค้าไม่เบื่อ เค้าอยากที่จะทำ”

ในการดูแลเด็กสมองพิการ ผู้ดูแลในงานวิจัยนี้ต่างพยายามหาวิธีการที่จะทำให้บรรล วัตถุประสงค์ที่จะให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเอง ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ได้อย่างเป็นปกติ โดยผ่านวิธีการที่หลากหลายทั้งการพาออกไปฝึกตามสถาบันหลาย ๆ แห่ง หรือให้ ผู้บำบัดไปฝึกที่บ้าน หรือพ่อแม่ฝึกตามโปรแกรมของผู้บำบัดเองที่บ้าน หากแต่มีปัญหาที่ทำให้การ ฝึกได้ผลต่างจากที่คาดการณ์ไว้ เนื่องจากพบว่า การฝึกที่บ้านมีปัจจัยหลายอย่างที่เข้ามากระทบทำ ให้เป็นอุปสรรคต่อการทำตามโปรแกรมการรักษา เช่น ในบ้านที่มีญาติผู้ใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณ เดียวกัน การฝึกที่มักก่อให้เกิดความคับข้องใจ ร้องไห้ ต่อต้าน มักจะถูกผู้ใหญ่ขอร้องให้หยุดฝึก เนื่องจากความสงสาร กลัวเด็กเจ็บปวด ทำให้ในบางครั้งการฝึกต้องหยุดชะงักลง ดังเช่นใน ครอบครัวของเนपालที่มีบ้านของคุณตาคุณยายและคุณทวดอยู่ในบริเวณเดียวกัน ผู้ใหญ่มักจะเข้า มาห้ามเมื่อเห็นเนपालร้องไห้ เนื่องจากโปรแกรมการรักษาของเนपालเป็นการฝึกแบบที่ต้องจำกัด การเคลื่อนไหวของแขนข้างที่ดี เพื่อกระตุ้นให้ใช้แขนข้างเสียในการทำงาน ซึ่งขณะที่ฝึกอยู่ที่ โรงพยาบาล เนपालมีความสนิทสนมกับผู้บำบัด ทำตามคำสั่งได้ดี ผู้บำบัดใช้วิธีจูงใจให้น้องมีความ เต็มใจในการทำกิจกรรม ประกอบกับของที่ใช้ฝึกทักษะการใช้มือมักเป็นของเล่นหรือเกมที่เด็ก ๆ ชอบ ทำให้เนपालให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ไม่ร้องไห้ ทำกิจกรรม ได้จนเสร็จ อีกทั้งเด็กมี ความคุ้นเคย เชื่อฟังคำสั่งจึงให้ความร่วมมือกับผู้บำบัด ในทางกลับกันถ้าเป็นที่บ้านโดยเฉพาะอย่าง ยิงฝึกกับคุณพ่อและรู้ว่ามิปู้ย่าหรือทวดอยู่ในบ้านด้วย เนपालจะร้องไห้ งอแง ไม่ยอมร่วมมือ แต่ถ้า เป็นเสาร์ อาทิตย์ครอบครัวน้องเนपालจะออกไปอยู่ที่บ้านอีกหลังหนึ่งที่ห่างออกไป ไม่มีผู้ใหญ่

คอยช่วยเหลือ คุณแม่ไม่ได้ไปทำงาน อยู่บ้านและทำการฝึกเนปาลเอง เนปาลจะเชื่อฟังและร่วมมือในการฝึกมากกว่า ดังที่คุณพ่อกล่าวว่า

ถ้าเป็นเสาร์ อาทิตย์ แม่เค้าจะฝึกเยอะหน่อย เพราะว่าแยกมาอยู่บ้านอีกหลังหนึ่ง แต่ถ้าเค้าฝึกทำกับผมที่บ้านหลังนี้ ก็จะมีคุณตาคุณทวดมีอะไรอย่างนี้ เวลาร้องคุณตาจะมาช่วยเวลาที่พันแขนข้างขวา เพื่อกระตุ้นให้ใช้แขนซ้ายในการหยิบจับของ เนปาลเค้าจะร้องก็จะมีคนช่วย ร้องอะไรอย่างนี้ ตาเค้าก็จะมาช่วยแกะให้ก็จะฝึกไม่ค่อยได้ แต่ เค้าจะกลัวแม่มากกว่าผม เวลาฝึกเค้าร่วมมือในการฝึกมากกว่าที่ทำกับผม

การต่อต้านหรือปฏิเสธต่อการฝึกด้วยการร้องไห้ทำให้ผู้ดูแลเองต้องหาวิธีการที่ทำให้เด็กรู้สึกอยากทำเพื่อให้ร่วมมือในการฝึกมากขึ้น และผู้ดูแลได้เล่าว่าได้พบว่าใช้การเล่นร่วมด้วยเด็กจะให้ความร่วมมือที่ดีกว่า ดังที่คุณพ่อได้กล่าวไว้ว่า น้องเนปาลจะมีปฏิกิริยาต่อต้านมากเมื่อถูกออกคำสั่งให้ทำการฝึก เด็กไม่ชอบการถูกบังคับ ทำให้คุณพ่อต้องใช้ของเล่นมาหลอกล่อ “...เกมสตั๊กปลา ตัวเบ็ดที่จะตกเป็นรอกที่ต้องใช้มือหมุน เมื่อตกปลาได้แล้ว ชุดตกปลาจะเป็นตัวปลา ปลาหมึก กุ้งเต่าปูเพื่อให้น้องเนปาลต้องเหยียดแขน กระระยะให้ได้พอดีที่ตัวเบ็ดซึ่งเป็นแม่เหล็กติดกับตัวสัตว์ที่คุณพ่อบอก ใช้เพื่อฝึกฟังคำสั่ง ให้น้องเนปาลรู้จักตัวสัตว์และสี”

นอกจากนี้ยังใช้ของเล่นที่ทำให้เด็กต้องใช้ทักษะที่ต้องการส่งเสริมกับเด็ก เช่น ให้เล่นลูกบอลขนาดใหญ่เพื่อให้ของเล่นเป็นตัวช่วยบังคับให้น้องใช้มือทั้งสองข้างในการโยน-รับบอล หรือการติดสติ๊กเกอร์บริเวณผนังห้องน้ำ เวลาที่เข้าไปอาบน้ำ คุณพ่อเล่าว่า “พ่อจะถามว่ารูปหมีพูห์ติดอยู่ที่ไหน เค้าก็จะยกมือขึ้นชี้ พ่อไม่ต้องยกแขนน้องขึ้น น้องจะทำเอง เด็กยกแขนเอง เค้าสนุกด้วยหละถ้าทำแบบนี้ ทำร่วมกันกับการฝึกเมื่อเล่นไปด้วยแล้วน้องจะสนุก” ดังนั้นผู้ดูแลจึงได้นำการเล่นมาเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการอื่น ๆ ของเด็ก “การฝึกจะสอดแทรกอยู่ในการเล่น หรือทำกิจกรรม ของเล่นส่วนใหญ่จะเป็นของเล่นทั่วไปที่เป็นพลาสติก แต่จะเน้นชิ้นใหญ่ ๆ หน่อย คือจะเน้นให้น้องเนปาลต้องใช้สองมือช่วยกัน เช่น ตัวต่อ รถยนต์ที่ต้องใช้มือ ปิดเปิดประตู ลูกฟุตบอลขนาดกลางเพื่อให้เค้าเตะได้ ลูกบาสใช้โยนใส่ห่วง”

นอกจากการใช้ของเล่นเพื่อส่งเสริมความสามารถในการทำกิจกรรมที่เป็นเป้าประสงค์ในการรักษาที่ได้มาจากผู้บำบัด ผู้ดูแลมีการปรับของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น จาน ช้อน เสื้อผ้า ลูกบิดประตูมาเป็นของเล่นและผสมผสานเป็นการเล่นที่ใช้ฝึกเพื่อส่งเสริมความสามารถในการทำกิจกรรมด้วยดังที่ผู้ดูแลรายหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

ส่วนใหญ่ของเล่นพลาสติก ไม้ตีกอล์ฟก็มีเบ็ดตกปลาแบบของครู โอทีเนีย พยายามซื้อเลียนแบบ เพราะว่าจะจับฝึกเค้าด้วยอะไรแบบนี้แหละครับ แล้วก็บอลลี่อะไรหลอกล่อให้เค้าเล่นไปด้วย ฝึกไปด้วยนะ ของในบ้านบางทีใช้ให้เค้าหยิบอะไรแบบนี้แหละครับ... ของเล่นที่เอาไปให้ เป็นลูกบิดบ้างอะไรอย่างนี้ละ ก็ผมพยายามหาที่ต้องให้น้องได้ใช้สองมือช่วยกันแบบที่ครูฝึกให้ละ ไรอย่างนี้ บอลก็จะซื้อลูกใหญ่ อย่างนี้ครับ

ประโยคข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้ดูแลที่ใช้ของเล่นและของใช้ในบ้านมาช่วยในการกระตุ้นทักษะที่ต้องการส่งเสริม ทำให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้นเพื่อส่งเสริมความสามารถในการทำกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการฟังคำสั่ง การรับรู้สี วัตถุสิ่งของ ฝึกการใช้มือสองข้าง เป็นต้น โดยผู้ดูแลและผู้บำบัดได้มีการใช้กิจกรรมการเล่นร่วมกับการฝึกฝนทักษะที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ฝึกฝน เพราะผู้ดูแลเด็กสมองพิการทั้งสามคนได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูสมรรถภาพของเด็ก โดยทุกคนพยายามหาทางให้ลูกของตนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตที่เป็นปกติที่สุด ซึ่งปรากฏในประเด็น “ฝึกฝนปนการเล่น” ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการเล่นของเด็กสมองพิการที่เป็นการเล่นตามโปรแกรมการรักษาที่ใช้ร่วมกับกิจกรรมการเล่นไม่ว่าจะเป็นที่ห้องฝึกหรือที่บ้าน ซึ่งในวรรณกรรมทางกิจกรรมบำบัดมีการกล่าวถึง การเล่นเพื่อการบำบัดไว้ว่า ผู้บำบัดหรือผู้ดูแลให้ความสำคัญกับเป้าประสงค์เพื่อการรักษา แต่การเล่นในการรักษาที่จะเกิดผลสำเร็จได้นั้น เด็กจะต้องรู้สึกว่าเป็นผู้เลือกหรือดำเนินการเล่นด้วยตนเอง (Knox, 2005) ดังเช่นที่ผู้ดูแลที่เข้าร่วมในงานวิจัยนี้ถ่ายทอดในเรื่องราวเกี่ยวกับการเล่นของเด็กสมองพิการในความดูแล ซึ่ง “ฝึกฝนปนการเล่น” จึงเป็นลักษณะการเล่นเฉพาะของเด็กสมองพิการในงานวิจัยนี้ เมื่อการเล่นนำมาใช้ร่วมกับการฝึกและทำให้เด็กมีความรู้สึกร่วมกับการทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น และเด็กได้โอกาสฝึกฝนเรียนรู้ในทักษะที่ต้องการฝึกฝน